

TALLINNA ÜLIKOOL
BALTI FILMI, MEEDIA, KUNSTIDE JA KOMMUNIKATSIOONI
INSTITUUT
Koreograafia

Liisi Org

EESTI VARIETEEKUNSTI
***grand old man* KALJU SAAREKE**

Vanameistri panus ja mõju varietEEKUNSTI kujundamisel

Magistritöö

Juhendaja: Angela Arraste, dotsent

Tallinn 2016

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Liisi Org (03.11.1988)

1. annan Tallinna Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Eesti varieteedunsti grand old man Kalju Saareke

Vanameistri panus ja mõju varieteedunsti kujundamisel

mille juhendajaks on Angela Arraste

säilitamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu repositooriumis.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, ...(digitaalne allkiri ja kuupäev)

SISUKORD

RESÜMEE.....	4
ABSTRACT.....	5
SISSEJUHATUS.....	6
1. KALJU SAAREKESE KUJUNEMINE VARIETEEKUNSTI SUURKUUJKS.....	13
1.1. Elulugu ja tee tantsu juurde.....	14
1.2. Balletimaailmast varieteesse.....	16
2. VARIETEEKUNST EESTIS.....	19
2.1. Varieteekesti algusaastad.....	21
2.2. Statsionaarsed varieteed Eestis 1967-1994.....	22
2.2.1. Astoria.....	23
2.2.2. Kihnu Jõnn.....	25
2.2.3. Hotell Tallinn-Inturist.....	26
2.2.4. Baar-varietee Tallinn.....	27
2.2.5. Viru varietee.....	28
2.2.6. Lääne Kalur.....	32
2.2.7. Kaunas, Püssirohukelder ja Hermes.....	32
2.2.8. Hotell Olümpia varietee.....	33
2.2.9. Restoran varietee Gloria.....	35
2.3. Püüdlused taaselustada varieteekesti.....	36
3. VAATED KALJU SAAREKESE ELUTÖÖLE	41
3.1. Kalju Saareke õpetaja, koreograafi ja lavastajana.....	41
3.2. Unikaalne käekiri.....	45
3.3. Saarekeste erinevus teistest sama žanri koreograafidest.....	47
3.4. Kalju Saarekeste panus Eesti varieteekesti.....	49
KOKKUVÕTE.....	52
SUMMARY.....	55
KASUTATUD ALLIKAD.....	57
LISAD.....	62
Lisa 1 - Intervjuu küsitluskava.....	62
Lisa 2 – Intervjueeritute lühitutvustused.....	62
Lisa 2.1 – Erkina, Elita.....	62
Lisa 2.2 – Kesler, Marina.....	63
Lisa 2.3 – Kämbre, Andrus.....	63
Lisa 2.4 – Lindmaa, Urve.....	64
Lisa 2.5 – Vilimaa, Ülo.....	64
Lisa 3 – Starlight Cabaret dokumentaalrevüü „Life is a Cabaret“.....	66

RESÜMEE

Ülikool Tallinna Ülikool	Instituut Balti filmi, meedia, kunstide ja kommunikatsiooni instituut
Autor Liisi Org	
Pealkiri Eesti varieteedekunsti grand old man Kalju Saareke Vanameistri panus ja mõju varieteedekunsti kujundamisel	
Õppekava Koreograafia	Tase Magistritöö
Kuu ja aasta Mai 2016	Lehekülgede arv 66
Kokkuvõte Antud töö eesmärgiks on uurida Kalju Saarekese panust ja mõju Eesti varieteedekunsti kujundamisel. Uurimustöö on kvalitatiivne eluloo uurimus, mis toetub lisaks publitseeritud allikatele ka publitseerimata allikatele, milleks on autori läbiviidud osaliselt struktureeritud intervjuud. Oluline on märkida, et intervjuueeritavad on olnud omal ajal varieteedes esitantsijad, nende teadmised tantsuvaldkonnas on laialdased ning isiklik kokkupuude Kalju Saarekesega pikaajaline. Töö esimene osa annab lühiülevaate Kalju Saarekese eraelust, õpingutest, tööst teatris ning kirevast elust meelelahutusmaailmas. Teine osa kirjeldab Eesti varieteedekunsti kujunemise lugu ning selle alapeatükid annavad täpsema ülevaate meelelahutusprogrammide tippajast ja statsionaarsetest varieteedest. Töö kolmandas osas annavad Kalju Saarekese tööle ning tegemistele vaate endised artistid ning antud žanri asjatundjad. Pikaajaline ning järjepidev töö erinevates varieteedes, varieteedeartistidele sobiva treeningüsteemi loomine ning tantsijate ja lauljate koolitamine oli Kalju Saarekese suureks panuseks Eesti varieteedekunsti. Lisaks lugematul arvul estraadinumbritele, unustamatutele duettidele ning isikupärastele varieteedeprogrammidele, võib Kalju teeneks pidada ka tema käe all treeninud ja lavakogemust saanud tantsijaid, kellest said tunnustatud koreograafid ning lavastajad. Kalju Saarekese professionaalne ning jäägitu pühendumine oma tööle on mõjutanud arusaama varieteedekunstist kui tantsukunstiliigist ning kujundanud sellest sama tähtsa žanri kui mistahes teine.	
Märksõnad Kalju Saareke, Eesti varieteedekunst, varieteed, varieteedetripid	
Säilitamise koht Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu repositoorium	

ABSTRACT

University Tallinn University	Institute Baltic Film, Media, Arts and Communication School
Author Liisi Org	
Heading Kalju Saareke, the Grand Old Man of the Estonian Cabaret Theatre: His Contribution and Influence on Shaping the Art of Cabaret	
Curriculum Choreography	Level Master
Month and Year May 2016	Page Count 66
Abstract <p>The purpose of this paper was to study the contribution and impact of Kalju Saarekese on the development of Estonian variety art. In this paper a short overview was given of the private life, studies, work in theatre, and colourful life in the entertainment world of Kalju Saarekese. Also, the story of development of Estonian variety art was described and a short overview was given on established variety theatres.</p> <p>In order to evaluate the impact of Kalju Saarekese newspaper articles, audio and video records and conducted interviews and exchanged e-mails were gathered together for this paper.</p> <p>Kalju Saarekese's big contribution to Estonian variety art included long and persistent work in different variety theatres, the establishment of a proper training system for variety artists and the training of dancers and singers. In addition to numerous variety numbers, unforgettable duets and unique variety programmes, Kalju's favourites included dancers who were trained by him and to whom he provided stage experience, and who later became recognised choreographers and directors.</p> <p>The professional and long-lasting dedication of Kalju Saarekese to his work has affected the understanding of variety art as a type of art, and has changed it to become as important as any other genre.</p>	
Keywords Kalju Saareke, Estonian cabaret art, cabaret, variety, variety art	
Place of Preservation Tallinn University Academic Library	

SISSEJUHATUS

Ülle Toming on oma raamatus „Eesti saja aastasest varieteetantsust ja muustki“ kirjutanud, et kabaree sünniks võib pidada 18. novembril 1881. aastal, mil poet, maali ja publitsist Rudolf Salis avas Prantsusmaal *Le Chat Noir'i* (Must Kass). Tähelepanuväärseks meelelahutusasutuseks sai ka Folies Bergère, mis avas oma uksed 1869. aastal ning maailmas kuulsaimaks sai 1889. aastal avatud Moulin Rouge Pariisis. (Toming 2014:40)

Eestis hakkas varietee kultuur arenema 20. sajandi alguses. Kabareedeks nimetati restorane, kus meelelahutusprogramme etendati. Hiljem võeti kasutusele sõna varietee, mis ei mõjunud nii paheliselt. (Toming 2014:17) Peale üldist majanduskriisi ning Nõukogude okupatsiooni, mis kogu restoranikultuuri hävitas, sai varietee uueks alguseks 1967. aasta, mil restoranis Astoria etendati taas meelelahutusprogrammi. Varietee muutus populaarseks vaba aja veetmise kohaks ning neid tekkis teisigi. Aastaid 1967 - 1993 võib nimetada varietee tippaegadeks Eestis. (Toming 2014:159)

Kalju Saareke (15.08.1926 – 20.09.2015) oli varietee kultuuri taaselustaja, professionaalse varieteetantsu looja ning kõige kauaaegsem ja visam viljeleja Eestis. Teda võib julgelt nimetada Eesti varieteetantsu *grand old man*'iks ehk selle žanri vanimaks ja auväärseimaks esindajaks. Tantsukunsti kergema žanri edendamisele pühendas ta tervelt 40 aastat oma elust, lavastades hulga menukaid estraaditantsu ja meelde jäävaid varietee kavaside. Tema loomingut iseloomustab peen kunstiline tundlikkus, eetilisus ja hea maitse. Lauri Leesi sõnul suutis Kalju Saareke taastada Eestis midagi sellist, millest oldi küll palju head kuulnud, ent mitte eales oma silmaga nähtud. Ta on veendunud, et Saarekese taastatud varietee kunsti tase oli kõrgem kui sõdadevahelise perioodi oma ja seda kõike ajal, mil võimalused olid nii piiratud. „Saarekese tantsunumbrid paistsid silma filigraanse viimistletuse, liigutuste harmoonia ja loomulikkusega ning tantsijate kehade silmipimestava musikaalsusega“, meenutab Leesi. (Eesti Kutseliste Tantsijate Loomeliit 2015) Kristjan Kurm on öelnud, et Kalju Saareke jättis meie kultuurilukku tähelepanuväärse jälje ning võib öelda, et tema pikaajane toimetamine meelelahutusmaailma kulisside taga on mõjutanud lavakunsti arengut ja esteetikat kordades rohkem kui me täna mõista oskame (Kurm 2015).

Teema valiku põhjendus

Eesti varieteedunsti on vähe uuritud. Tallinna Ülikooli koreograafia osakonnas on läbi aastate antud teemat käsitlevaid seminaritoid kirjutatud kaks (K. Tänavsuu „Ülevaade Eesti varieteedunsti ajalooat aastatel 1967-1993 (1994) ja A. Kukk „Mait Agu – varietee „Tallinn-baar“ maine kujundaja“ (1999)) ning üks bakalaureusetöö K. Raja „Viru varietee „nagu riik riigis““ (2011). Eesti varieteedunstist publitseeritud allikad pärinevad endiste tantsijate Ülle Tominga, Ülle Ulla ning Kalju Saarekese enda sulest. Allikate puudus ning selle žanri võimalik hääbumine, kui tegijaid aina väheneb, kinnitab ning põhjendab lisauurimuse vajadust.

Teema valiku põhjendus - autori isiklik taust

Olen tantsinud aastast 2009 Eesti Tantsuagentuuri revüüteatri Starlight Cabaret trupis. Lisaks olen olnud erinevates programmides koreograaf ning tantsuseadete looja. Töötades viimase lavastusega „Life is a Cabaret“, mis pühendatud Kalju Saarekese elutööle ja loomingule, hakkas mind üha enam huvitama Eesti varieteedunsti ajalugu ning areng. Lisatõuke andis ka isiklik kokkupuude vanameistriga, kes veel eelmisel aastal, kõrges eas, koreograafina tööprotsessis osales. Olen tantsinud Saarekese loodud ja meile repeteeritud duette „Une vie d'amour“, partneriks Endro Roosimäe, programmis „Legends of Times“ (2013 - 2014 hooajal) ning „Time to say goodbye“, partneriks Paul Reinolt, programmis „Life is a Cabaret“ (2015 - 2016 hooajal). Olen loonud ka seade Saarekese originaalkoreograafia „Desire“, mis samuti viimase Starlight Cabaret programmi kavas.

Mida uuritakse?

Antud töö eesmärgiks on uurida Kalju Saarekese panust ja mõju Eesti varieteedunsti kujundamisel. Uurimustöö on kvalitatiivne eluloouurimus, mis toetub lisaks publitseeritud allikatele ka publitseerimata allikatele, milleks on autori läbiviidud osaliselt struktureeritud intervjuud. Samuti on autori käsutuses Kalju Saarekese isiklikud fotod, videomaterjalid, kogutud artiklid ning aja jooksul vahetatud e-kirjad ja üleskirjutatud mõtted varieteedunsti teemadel.

Töö esimene osa annab lühiülevaate Kalju Saarekese eraelust, õpingutest, tööst teatris ning kirevast elust meelelahutusmaailmas. Kogu peatükki ilmestavad Kalju Saarekese erakogust saadud fotod.

Töö teine osa kirjeldab Eesti varieteekunsti kujunemise lugu ning selle alapeatükid annavad täpsema ülevaate meelelahutusprogrammide tippajast ja statsionaarsetest varieteedest. Püüdlused varieteekunsti taastamiseks, jätkusuutlikud trupid ning nende programmid, on välja toodud viimases alapeatükis. Kalju Saarekese ning autori erakogust saadud illustreeriv materjal on paigutatud põhiteksti vahele, et luua kujutluspilt ning näha varieteekunsti muutumist ajas.

Töö kolmas osa annab vaate Kalju Saarekese töödele ning tegemistele endiste artistide ning antud žanri asjatundjate pilgu läbi. Alapeatükkidesse on koondatud ajaleheartiklitest, audio- ja videomaterjalidest ning käesoleva töö jaoks läbiviidud intervjuudest ja vahetatud e-kirjadest arvamused ning mõtted Kalju Saarekest.

Viitamisel on rakendatud töö kõikides osades järgmist süsteemi: kui viide asub pärast punkti, kehtib viide tervele eelnevale tekstilõigule; kui viide on enne punkti, kehtib see vaid viimasele lausele.

Meetodid

Perioodil 15.03.2016 – 18.05.2016 on läbi viidud viis dokumenteeritud intervjuud. Suur tänu Kristjan Kurmile ja Robert Lippinile intervjueeritavate leidmisel.

Intervjuud toimusid osaliselt struktureeritud küsitluskava põhjal. Kasutatud on avatud küsimusi, kus küsimused sõltuvad eelnevatest vastustest (vt. Lisa 1 - intervjuu kava). Lisaks näidati meeldetuletuseks ja aruteluks ERR-i videoarhiivist 1989. aasta saatest „Tulge meiega!“ Kalju Saarekese kuulsaid tantsunumbreid „Plu jamais“ ja „Desire“.

Sobivate intervjueeritavate leidmise tegi raskeks asjaolu, et paljudelt Eesti varieteekunstis olulist rolli mänginud ning Kalju Saarekesega tihedalt koostööd teinud inimestelt enam kahjuks vastuseid saada ei õnnestu, kuid tänu Saarekese väga pikaajalisele elule ning

aktiivsele tegutsemisele antud valdkonnas, oli võimalus intervjuerida nii tema lavapartnereid Estoniast, õpilasi Tallinna Balletikoolist kui ka tantsijaid erinevatest varietetruppidest. Oluline on märkida, et intervjueritavad on olnud omal ajal varieteedes esitantsijad, nende teadmised tantsuvaldkonnas on laialdased ning isiklik kokkupuude Kalju Saarekesega pikaajaline (vt. Lisa 2 – intervjueritute lühitutvustused).

Intervjuud kestsid keskmiselt kaks tundi ning intervjueritavate loal vestlused salvestati. Intervjuude hilisem analüüs põhineb transkribeeritud tekstidel, mis jäävad autorile. Töös on esitletud uuringu tulemusi hõlmavas peatükis intervjueritavate tsitaate ning erinevaid intervjuu andmeid. Intervjueritavatele viidates on kasutatud nende loal täisnimesid.

Ülevaate Kalju Saarekese elust ja tööst ning Eesti varieteekunsti algusaastatest ja tegevusest on saadud peamiselt kolmest publitseeritud allikast: Kalju Saarekese kirjutatud raamatutest „Elu kui kabaree“ (2005) ja „Maailm on imeline“ (2012) ning Ülle Tominga „Eesti saja-aastasest varieteetantsust ja muustki“ (2014). Lisaks on kasutatud veel Ülle Ulla raamatut „Terpsichore tiiva all“ (2003), mille üks peatükk räägib ka varieteeaeegadest, Anneli Ammase kirjutatud raamatut „Mait Agu“ (2010) ning Kristel Rõssi ansambel Laine juubeliks välja antud raamatut „LAINeline elu. Laine 50 – muusikute värvikad eluseigad“ (2010), kus samuti üks osa on pühendatud pikaajalisele Laine liikumisjuhile Kalju Saarekesele ning tolleaegsetele lauljatele ning tantsijatele. Need on kahjuks ainsad publitseeritud Eesti varieteekunsti teemasid lähedalt käsitlevad allikad.

Lisamaterjal on saadud Kristina Raja 2011. aastal Tallinna Ülikoolis, koreograafia osakonnas kirjutatud bakalaureusetööst „Viru varietee „nagu riik riigis““, juhendajaks Ülle Toming, Lauri Leesi ning Kalju Saarekese kirjutatud ajaleheartiklitest ning kättesaadavast audio- ning videomaterjalist.

Tööle lisatud illustreeriv materjal on autori ning Kalju Saarekese erakogus leiduvad originaalfotod, mille kasutamisoigust antud töös autor omab. Samuti on kasutatud avalikku pildimaterjali Starlight Cabaret ning Viru varietee kodulehekülgedelt.

Lisaks erinevate kirjalike allikate võrdlusele ja analüüsile ning intervjuudest saadud andmetele, toetub autor enda kogemusele ja koostööle Kalju Saarekesega. Samuti eravestlustele Kristjan Kurmiga.

Mõisted

Varietee tähendab prantsuse keeles mitmekesisust. Varietee on mitmekesise kergesisulise segaeeskavaga kontsertetendus, mille eri numbrid pole süžeeliselt omavahel seotud. Varieteeks nimetatakse ka varieteekavaga lõbustuskohta. (Võõrsõnade leksikon 2006:1136)

Varieteekunsti definitsioon puudub eesti keelsetes entsüklopeediates, kuid see mõiste kindlasti on eksisteerinud/eksisteerib Eestis ning antud valdkonna asjatundjad on seda erinevalt sõnastanud. Lauri Leesi nimetab varieteekunsti raskeks „kergeks kunstižanriks“, mis nõuab suuremat oskust kui harilik teatri- või kontserdilava (Leesi 1980). Leesi on öelnud, et antud kunstižanri sünnimaal tehakse vahet sõnadel *cabaret* ja *cabaret artistique*, kui tahetakse rangelt piiritleda spetsiifilise maitsega klientuuriga asutusi neist, kes teevad kunsti, mis ligilähedane ooperiteatris või *music-hallis* pakutavale. (Leesi 1986) Ülle Toming leiab, et antud kunstivaldkonda peaks suhtuma suure austusega, see on eksisteerinud Eestis juba üle 100 aasta. „Eesti varieteedes on esinenud pea kõik omaaegsed Estonia teatri tipptantsijad, lavastanud Estonia ja Vanemuise hinnatuimad lavastajad ning laulnud Eesti parimad solistid“ sõnab Toming. (Toming 2014:324) Kalju Saareke on 2013 aastal antud intervjuus öelnud, et varieteekunstist rääkides, peame rääkima lavastajate ja artistide võimekusest (Saareke 2013).

Mõistet kabaree seletab Lisa Appignanesi oma raamatus „Cabaret: The first hundred years“ (1984) lahti järgmiselt. Sõna *cabaret* pärineb Prantsusmaalt, kus tähendas veinikeldrit või ka kõrtsi. Kabareed olid kokkusaamise kohad, kus algselt veidi alkoholiga liialdanud külalised spontaansete lauludega üles astusid. Samuti kutsuti kõrtsi ka külaliste peibutamiseks žonglööre või ballaadilauljaid. Aastaid hiljem on kabaree samuti kokkusaamise koht loomeinimestele, kus toimuvad improvisatsioonilised ülesastumised ning esitatakse luuletusi ja laulukesi. (Appignanesi 1984:9)

Toetudes Ülle Tominga leitud algallikatele Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumist, saab kokkuvõtvalt öelda, et varieteel oli tihe side tsirkuse ja estraadiga. Tegu oli meelelahutusliku žanriga, kus aukohal efektsus, üllatusmoment, akrobaatilised elemendid ja tants (Toming 2014:20). Kalju Saareke lisab, et varietee tähendab kunstilist mitmekesisust ning varieteeprogrammi numbrid ei ole/ei pea olema omavahel süžeeliselt seotud (Saareke 2005:238). 1986. aastal on Viktor Vassiljev kirjutanud ajalehes Sirp ja

Vasar, et varietee ei ole tavaline joomakoht ning kindlasti mitte paik, kus joodikud koos käivad. „Ei saa eitada ka varietee teatud kasvatuslikku mõju – ja see ei piirdu üksnes programmiga“ leiab Vassiljev. Ta lisab, et varieteesse minekuks valmistuti ette ning valiti ka sobiv riietus. See kõik andis võimaluse kultuurselt aega veeta ning eeldas ka vastavat käitumist. Vassiljevi sõnul oli varietees võimalus end argielust välja rebida ning vaatamängulises programmis oli ka publikul oma osa täita. (Vassiljev 1986)

Revüü (prantsuse keeles ülevaade, ringvaade) on meelelahutuslik muusika- ja tantsuetendus, mis koosneb üksteisega lõdvalt seotud kergesisulistest, kuid luksuslikult lavastatud üksikettekannetest (Võõrsõnade leksikon 2006:928).

Estraad (estradikunst) on lavakunsti liik, mis hõlmab meelelahutusliku kallakuga sõna, muusika-, tantsu- ja tsirkusekunsti väikevorme (Võõrsõnade leksikon 2006:276).

Inglise keelest tulnud sõnale *chorus line* on eesti keeles tähenduseks saanud kas görlide rivi või girlide rivi. Nii nimetatakse tantsijannade gruppi, kes koos sünkroniseeritult tantsivad. Tavaliselt valitakse görlide rivisse ühepikkused tantsijad.

Show (šõu) on muusikat sisaldav vaatemäng, meelelahutuslik etendus teatris, televisioonis, restoranis, kabarees jm (Võõrsõnade leksikon 2006: 970).

Folk-show on vaatamänguline meelelahutuslik etendus, kus kasutatakse traditsioonilise rahvamuusika sugemetega muusikat ning koreograafia loomisel on kasutatud ka Eesti rahvatantsu põhisamme ning liikumisi.

Mõisted on tõlkinud töö autor, kui ei ole just märgitud teisiti.

Tänuõnad

Suur tänu töö juhendajale Angela Arrastele ning Kristjan Kurmile nõu ja inspireerivate vestluste eest. Erilised tänuõnad toetavale perekonnale, sõpradele ja kõikidele intervjueritutele.

Töö on pühendatud vanameister Kalju Saarekesele ja kõikidele endistele ning praegustele varieteeartistidele, kellele see hääbuv kunstiliik südamelähedane on.

1. KALJU SAAREKESE KUJUNEMINE VARIETEEKUNSTI SUURKUJUKS

Antud peatüki alapeatükid annavad põhiliselt raamatu „Elu kui kabaree“ põhjal lühiülevaate Kalju Saarekese eraelust, õpingutest ning teest tantsu juurde. Juhuslikust sattumisest teatrisse kujunes aastaid kestev jäägitu pühendumine tantsumaailemale. Tantsijast sai aastate jooksul pedagoog ning balletimaailm muutus kirevaks meelelahutusmaailmaks. Kalju Saarekesest sai varieteekultuuri taaselustaja ning professionaalse varieteetantsu looja Eestis. Ta töötas pea kõikides varieteedes, lavastades menukaid estraaditantsu ning meeldejäävaid varieteeprogramme. Saarekese eriti õnnestunud tantsunumbriteks peetakse filigraanselt viimistletud lüürilisi duette, mis nõudsid tantsijatelt kõrget tehnilist taset ning musikaalsust.

Kogu peatükki ilmestavad Kalju Saarekese erakogust saadud fotod.

*Foto 1. K. Saareke 15.08.1926 – 20.09.2015
(Kalju Saarekese erakogu)*

1.1. Elulugu ja tee tantsu juurde

Kalju Saareke sündis 15. augustil 1926. aastal Tartus. Peres kasvas veel Kaljust aasta vanem vend Harry. Lapsena oli Kalju oma vennast täiesti erinev, ulakas ja isepäine, ronis igale poole ega hoolinud mängukannidest. Vend hoidis teda pahanduste eest ja astus alati tema kui väiksema kaitseks välja. Isaga olid suhted kauged ja ta jäi võõraks, lähedasemad suhted tekkisid alles siis kui isahoolt enam vaja polnud. Taaskohtumine isaga toimus kui Kalju oli juba 27. aastane. Lapsi hoidis rõõmsameelne ja käbe vanaema Mari, kes poisse utsitas ja kantseldas. (Saareke 2005:7)

Kalju õppis Tartu poeglaste gümnaasiumis ehk I keskkoolis, mida peeti ka üheks esinduskooliks. Kalju ema oli meditsiinitöötaja ning sellepärast pidas noormees arstiteadust üheks oma huvialaks, kindlasti mitte aga teatrit ja tantsu. (ibid.:14-15)

Vanemuisesse sattus Kalju Saareke täiesti juhuslikult sõja ajal 1943. aastal. Pinginaabril oli tuttavate kaudu teatriga sidemed ning sinna oli tarvis abijõudu statistide näol. Teatris hakati neid õpetama muusika rütmis marssima ja tantsusamme imiteerima. Laval olles tundis Kalju enda saamatuse pärast piinlikkust, kuid kulisside taga jälgis tähelepanelikult tegevust ja imetles tantsuliigutusi. (ibid.:15-16) Tema õpetajateks olid S. Lipatov ja E. Põltsamaa (Kurm 2015). Esimene teatrikogemus lõppes Kalju jaoks tema 18ndal sünnipäeval 15. augustil 1944. aastal kui tuli mobilisatsioonikäsk (Saareke 2005:24).

Peale sõda, aastal 1946, leidis Kalju tee Tallinnasse. Saanud kinnituse toleaeegselt balletijuhilt Anna Ekstonilt, et on sobilik tantsutee jätkamiseks Estonia teatris, alustas ta treeninguid, tutvus balletitrupiga ning hakkas vähehaaval ka tantse õppima. (Saareke 2005:56-58) 1950. aasta suvel pidid kõik liiduvabariigid kordamööda oma saavutusi Moskvast näitama. Estonia teater esitles külalissetendusena Helmi Tohvelmani lavastatud tantsuetendust „Kalevipoeg“. See sai aga Moskva ajalehtedes halastamatu kriitika osaliseks ning nenditi, et Nõukogude Eestis pole klassikalist balletti olemas. Heideti ette korraliku balletikoolituse puudumist ning eriti puudutas see meesrühma. (ibid.:69) Tagasi kodumaale jõudes tuli Kultuuriministeriumilt otsus, et balleti taseme tõstmiseks on vaja saata tantsijad Venemaale õppima. Estonia teatrist valiti välja Kalju

Saareke ning 1950. aasta sügisel alustas ta õpinguid suurte traditsioonidega Moskva Koreograafiakoolis (*Bolšom Teatre*). (Saareke 2005:70-71)

Foto 2. „Laurencia“ (1949). Pasquale – Liia Vink, Mengo – Kalju Saareke (Kalju Saarekese erakogu)

Peale õpingute lõpetamist Moskvas aastal 1952, suundus Kalju tagasi kodumaale ja jätkas tööd Estonia teatris. Kalju kanda olid läbi aastate lisaks väiksematele ülesastumistele ka mitmed kandvad rollid suurtes lavastustes, näiteks peaosa „Petja“ roll külalislavastaja Boriss Fensteri poliitilise sisuga lavastuses „Noorus“ (1952) ja printsi roll Tamara Ramonova lavastuses „Pähklipureja“ (1952). (Saareke 2005:82) Lisaks erinevad karakterid lavastustes „Luikede järv“ (1954) lavastajaks Vladimir Burmeister ja „Karneval“ (1954) lavastajaks Senta Ots. Samuti astus ta üles Viktor Päri lavastustes „Raimonda“ (1957), „Don Quijote“ (1958), „Giselle“ (1959) ja „Uinuv kaunitar“ (1962) (Leis 2006:124-139). Aastal 1958 tegi Saareke kaasa külalislavastaja Vytautas Grivickase loodud Leedu rahvusballetis „Mere kaldal“ (ibid.:107).

Foto 3. „Dr. Aibolit“ (1950). Rebane – Liia Vink, kukk – Kalju Saareke (Kalju Saarekese erakogu)

1953. aastal valiti Kalju mitme kandidaadi hulgast paralleelselt teatriga tööle Tallinna Koreograafiakooli (hiljem Tallinna Balletikool) esimese poisteklassi klassikalise tantsu õpetajaks (Saareke 2005:149). Balletikoolis töötas Kalju aastani 1962 ning lahkus siis omal soovil (ibid.:155). Tema nimekamate õpilaste alla kuuluvad Jüri Lass, Ülo Vilimaa, Jüri Žigurs, Ago-Endrik Kerge, Väino Aren, Enn Suve ja Sulev Nõmmik (ibid.:149-153)

1.2. Balletimaailmast varieteesse

Üsna pea sai Kalju mitmeks aastaks tööd Rahvaloomingu Maja koreograafiaosakonna poolt. Ülesandeks õpetada suvistel seminaridel rahvatantsujuhtidele balletialuseid ja koolitada neid mitmekülgsemaks. Pikaajaline tööperiood jätkus ka Mererajooni Spordikoolis, kus õpetas võimlejatele ja iluuisutajatele tantsualuseid ühtejärke üle kümne aasta. Ta seadis vabakavu ja viimistles neid koreograafilisest aspektist. Õppis ilu- ja sportvõimlemise iseloomulikke elemente ning püüdis neid tantsuga siduda. (Saareke 2005:159)

Aastal 1963 alustas Saareke tööd rahvatantsuansambelis Sõprus, keda treenis järjest kuus aastat. Samal aastal pakuti talle ka tööd Eesti NSV Riikliku Filharmoonia Estraadistuudiosse, kuhu vajati lavaliikumise ja tantsupedagoogi. (Saareke 2005:161) Tema tuntumateks õpilasteks, kes said just stuudio lõpetamise järel tuule tiibadesse, olid lauljad Jaak Joala, Marju Kuut, Vello Orumets, Boris Lehtlaan, Erich Krieger, Mare Väljataga, Heidi Tamme ja Reet Linna (ibid.:167).

Helilooja ning muusiku Gennadi Podelski poolt loodud naisansambel Laine lavasamme aitas esimestel aastatel seada Inge Põder, aga alates 1963. aastast sai okteti liikumisjuhiks ning programmis olevate tantsijate treeneriks ning kavade lavastajaks Kalju Saareke. Aastate jooksul arenes ansambel Kalju käe all üha liikuvamaks ja tantsulisemaks. Virtuossest oktetist sai mitmekülgne estraadiansambel, kuhu kuulusid peale lauljate ka professionaalne tantsupaar (Elonna Spriit, Ants Vähejaus, Sirje Nurmis). (Röss 2010:65) „Pidin lavastama igal aastal uue kava ning liitma laulud ja tantsud ühtseks *show*-programmiks, millega Laine Venemaa kõige prestiižikamates paikades esineda saaks. Välismaale mind poliitilistel põhjustel kaasa ei lubatud, küll sobis igakülgselt kasutada aga minu töö tulemust“, märgib veidi irooniliselt Kalju Saareke (Röss 2010:69).

Lisaks Lainele tegeles Kalju tantsude ja liikumise loomisega *show*-ansamblile Mobile, mille põhisolistideks Ahti Nurmis ja Anne Veski, hiljem ka Marju Länik. Tantsupaarina astusid üles Asta Unt ning Vjatseslav Maimussov. (Saareke 2005:167) Töö kestis peaaegu Eesti Riikliku Filharmoonia likvideerimiseni 1992. aastal, kui estraadiosakond kõigi alluvate kontsertgruppidega tegevuse lõpetas. Filharmoonia asemele tuli kontsertasutus, kus ei olnud kohta kergel žanril, estraadil. (ibid.:170)

Tantsijatee, mis kestis Estonia teatris pea 24 aastat, lõpetas Kalju täieliku rahulolutundega ning viimastel aastatel isegi ootas seda. Ta on öelnud: „Oma tantsurollidest teatris ei ole ma suuremat rahuldust tundnud, õpetajana tajusin kohe puudujääke ettevalmistuses, nende ületamine ei olnud aga enam minu võimuses. Ettekujutus heast tantsust oli hoopis teistsugune kui mina seda suutsin ja seetõttu läksin avatud ootuste ja lootustega vastu uutele võimalustele pedagoogi ja lavastajana. Tantsijatöö balletis oli ammendunud.“ (Saareke 2005:106)

1967. aastal taaselustati restoranis Astoria midagi endistest aegadest ning hakati katsetama meelelahutuse pakkumist publikule. 1968. aastal võttis kunstilise juhina töökohustused üle Kalju Saareke ning sealt sai alguse aastatepikkune töö meelelahutusmaailmas. Ta lõi sinna varieteetunnustega kava, korraldas tantsijate leidmiseks konkursi ning hakkas neid koolitama. Kalju on töötanud läbi aastate kõikides Eesti varieteedes. Lisaks on teda kutsutud lavastama Moskvasse Arbati varieteesse ja Internationalis Zvjozdnaja Neba'sse (Kulli 2003). Täpsemalt Eesti varieteedest ning Kalju Saarekese tööst ja tegemistest meelelahutusmaailmas räägib alapeatükk 2.2.

Foto 4. Kalju Saareke (Kalju Saarekese erakogu)

2. VARIETEEKUNST EESTIS

Varietee ja varieteetants, mis kuulub oma sisu poolest meelelahutuskunsti ja meelelahutusliku lavatantsu hulka, on Eestis olemas olnud juba vähemalt sada aastat. Kalervo Hovi kirjutab, et Tallinnas võib varietee alguseks pidada vabaõhuetendusi Harjuvärava mäel, mis toimusid juba enne esimest maailmasõda (Toming 2014:90). Peale sõda siirdus varietee vabast õhust restoranidesse, mis tõi kaasa ka kõrgema taseme. Kui algselt esitati kergeid laulu-, tantsu- ja akrobaatikanumbreid, siis hiljem lisandusid kavva ka luule ja draamastseenid ning kava juhtis konferansjee. (ibid.:97) Ülle Toming leiab, et Eesti revüü ja varietee tõeliseks alguseks võiks pidada 1928. aastal Tamara Becki trupi esituses etendunud revüüballetti „Naine XX sajandil“. Eksperimenteeriv ja ennenägematu lavastus koosnes hea koolituse saanud tantsijatest ning seda esitati hoones (end. Grand Marina praegune Vene Kultuurikeskus), mis meelelahutusžanri esitamiseks oli sobiv ja kohane. (ibid.:123-125)

20. sajandi esikümnest alates oli Eesti Vabariigis kümneid restorane, kus etendati meelelahutusprogramme. Neid nimetati kabareedeks, hiljem võeti kasutusele sõna varietee, mis mõjus vähem pahelisemalt. (Toming 2014:17) H. Liivaranna väite, et varieteed said eksisteerida vaid nõukoguliku rahvuspoliitika tõttu, julgeb Kalju Saareke küsimuse alla seada, kuid nõustub, et varietee kuulus edasijõudnud ühiskonna juurde, mis arendas maitsemeelt ja esteetilisi arusaamisi. (ibid.:21) Varieteekunsti algusaastaid avab täpsemalt peatükk 2.1.

Varieteekultuuri võis vaieldamatult pidada Tallinna eripäraks. Anthony Shay on oma raamatus „Tantsupoliitika: riiklikud rahvatantsuansamblid, representatsioon ja võim“ uurinud ja kirjutanud, kuidas riikliku rahastusega professionaalsed rahvatantsuansamblid koostavad ja esitavad tantsuprogramme ning loovad oma riigist essentsiaalse pildi (Shay 2011:31). Eesti puhul kujutasid rahvatantsu asemel hoopis varieteed endast kultuurirepresentatsiooni, mille eesmärgiks oli kujundada oma rahvusriigist positiivne kuvand. Varietee sümboliseeris Euroopat ning läänelikku maailma (ERR videoarhiiv 2001).

Lauri Leesi kinnitab, et Eesti varieteekunsti kõrgajal jõudis sõnum varieteede heast tasemest tollase ENSV piiridest kaugemalegi (Leesi 2006).

Esimese Eesti vabariigi algusaegadel õitsele pääsenud kabareed üritati vahepeal ka alla suruda (Erilaid 2002). 1924. aastal keelas Tallinna linnavalitsus meelelahutustegevuse restoranides, kuid juba aasta pärast andis valitsus uuesti loa programme esitada. Ilmselt tegi linnale muret saamata jäänud raha, kuna restoranides pakutav programm meelitas publikut ligi. (Toming 2014:102-103) Üldine majanduskriis puudutas teiste seas ka meelelahutust, kuid vaatamata kõigele oli varietee-kabaree-revüü Eestis elujõuline (ibid.:106).

1940. aastal alanud Nõukogude okupatsioon tõi katastroofi ka restoranikultuuris, mis viis varieteede hääbumiseni. Peale teist Nõukogude okupatsiooni algas elu Saksa võimu all, mis vastupidi Nõukogude ideoloogiale andis mõningad võimalused eestlastele oma kultuuri edasi arendada. Taasavati restoranid ning mitmes neis ka tantsiti. Meelelahutuskunst elas edasi, kuid ei vastanud enam endistele ootustele. (Toming 2014:149-151)

Varietee taassünnile 1960. aastal aitas kaasa kergemuusika, sh džassmuusika areng (ibid.: 33). Varietee koha sai endale estraad ning suursündmuseks sai vokaalansambel Laine moodustamine (ibid.:153). Esialgu ei olnud teada kuidas Nõukogude Liidu valitsev kommunistlik partei varieteedesse suhtub, oldi ettevaatlikud ning ettenägelikud. Tasapisi hakkas ööelu Tallinna restoranides ilmet võtma ja külalistele hakati pakkuma uusi meelelahutusprogramme. Aastaid 1967 – 1993 võib nimetada varieteekunsti tippaegadeks Eestis. (ibid.:159) Täpsemalt sellel ajal loodud statsionaarsetest varieteedest räägib peatükk 2.2.

2.1. Varieteekunsti algusaastad

1920. aastatel kutsuti Tallinna parematesse restoranidesse esinema tantsupaare, akrobaate, kupleelauljaid, muusikuid ja naisorkestreid. Eriti eelistatud olid välismaised artistid. Esinejaid tuli igalt poolt Euroopast, isegi Ameerikast. Artiste telliti Berliini kaudu, aga kasulikumaks peeti otsekutseid. Alati polnud teada, milliseks tellitud „kaup“ osutub ja kohalesaabunud artistidega olevat olnud ka probleeme. Vahel leiti, et esinejate tase on nõrk, teinekord, et ülihea. Esinesid ka kohalikud artistid ja näitlejad, kes parodeerisid päevakohaseid poliitikasündmusi ja konfereerisid. Kujunesid välja populaarsed kohad, kus oodati ja lausa nõuti pikki programme. (Saareke 2005:177)

Kabaree täisprogramm oli tavaliselt kolme kuni viieosaline, vahele tehti pause, et rahvas ka tantsida ja janu kustutada saaks. Enamasti esinesid tantsijad tolle aja kohta enneolematult julgelt, vaid rinnahoidja ning püksikeste väel. Tallinnas siiski ei teata, kuigi tugineti Berliini tavadele, et kabarees oleks keegi end paljaks koorinud nagu see Saksamaal tavaline oli. (Erilaid 2002)

Tallinnas olid esinemiskohtadeks algselt restoran Must Kass, Kuldlõvi, Estonia valge saal, Dancing Palace Gloria, Linden, Maxim ja saksa ajal ka varieteeteater Plaza. Kõigis neis olid oma revüütantsutrupid. (Saareke 2005:177-178) Kalervo Hovi alustas restoranis Marcelle programmi 1934. aastal (Erilaid 2002). Lisaks etendati kinodes filmide vaheaegadel ka tantsunumbreid. Filmiekraani ees oli mitmes kinos küllaltki avar lavapind, seega soodsad esinemisvõimalused. (Saareke 2005:177-178) Kinoteatris Grand Marina etendati filmi-, tantsu-, laulu- ja teatrikateendeid, hiljem taandus programm järjest rohkem konferansjee juhitud muusikanumbriteks (Erilaid 2002). Etteasteid saatis elav muusika ning tantsuorkester pidi olema kohapeal (Saareke 2005:178).

On erinevaid arvamusi tollaegsete programmide kvaliteedi kohta. Kalju Saarekese sõnul ei olnud kõik Tallinnas, suvel ka Pärnus ning Narva-Jõesuus tegutsevad meelelahutuskavadega restoranid varieteed ega kabareed, aga neid nimetati lihtsalt nii. (Saareke 2005:178) Kalervo Hovi on oma uurimuses Eesti restoranikultuuri kohta kirjutanud, et välisministeeriumi ametnik, Oskar Öpik, on oma mälestustes meenutanud pea kõiki kabaareprogramme kõrgetasemelistena. Samas kirjutati pseudonüümi H.R. all,

et Tallinna kabareed olid ülimalt kehvad ning väljapakutud tantsud olid kõige algelisemale publikule. (Hovi 2003, viidatud Toming 2014:90 järgi) Tagantjärele on raske otsustada, kas antud programmid pakkusid koreograafilist või üldse kunstilist kvaliteeti ning kas neis oli ka siduv mõte ja eesmärk (Saareke 2005:177).

2.2. Statsionaarsed varieteed Eestis 1967-1994

Statsionaarsete varieteede aeg Eestis oli aastatel 1967-1994, mil estraadikunst toetas varieteesid ja vastupidi. Rahvakultuuri, milleks nimetatakse traditsioonilisi praktikaid, mis ühendavad kogukonda (Raud 2013:17), arendamise deviisi all oli võimalik pühenduda ka varieteekunstile. See ei olnud küll vormilt rahvuslik, aga publikule meeldiv vaadata ja huvipakkuv turistidele (Saareke 2005:253). Varietee muutus populaarseks vaba aja veetmise kohaks ja neid tekkis rohkemgi (Toming 2014:159). Nende kaudu arenes kogu tantsukultuur ning avarlus vaataja silmaring (Saareke 2005:251).

Tolleaegse lavakultuuri mõõdupuuks peeti kõike, mis toimus Venemaal. Tantsukunsti ainus eeskuju oli Vene ballett, mille kuuldused levisid kõikjale, kuid õppida polnud seda kusagilt ning vastavast koolitusest polnud aimugi. Ent Tallinnas levis hästi Soome televisioon ning ilmselt oligi see tõukejõuks läänelikule lavategevusele Eestis. Pühapäeviti ekraanil olnud „Broadway meloodiad“, „Hollywoodi *go-go'd*“ ja teised toleaeagsed muusikasaated andsid inspiratsiooni ning avaldasid meie kultuurile suuremat mõju, kui hinnata oskame. Televisioonist nähtu mõjul arenes Eestis lavakultuur, mis levis edasi Venemaale ning sai seal estraaditantsu suureks eeskujuks. (Saareke 2012:100)

Juhtivad varieteed olid igas mõttes kõrgtasemega kunstikolled (Leesi 2006). Vaatamata sellele, et sobivaid materjale kostüümideks ega sulgi kaubandusvõrgus ei leidunud, suudeti Eesti varieteedes pakkuda koreograafiliselt kvaliteetset programmi. Kirevus ja glamuur asendati hea tantsuga. Koreograafia kujunes kenade, väljavalitud tantsijate poolt esitatud erootilis - plastiliseks kehakeeleks, kus peeti silmas loogilist koordinatsiooni ning sujuvalt plastilist tantsujoont. (Saareke 2012:105) Varieteed olid justkui miniatuursed muusikateatrid (Leesi 2006).

2.2.1. Astoria

1967. aastal tuli kaubandusjuhtidel idee taaslustada midagi endistest aegadest ning katsetati meelelahutuse pakkumist publikule restoranis Astoria. Viimastest kabareedest Eestis oli möödas ligi kolmkümmend aastat. Esialgu lubati tantsupõrandale Enn Loo akrobaatikagrupi „Säde“ etteasted. Lisaks telliti selleks ajaks juba tuntud tantsuseadjalt Kalju Saarekeselt juurde ka paar tantsunumbrit Estonia tantsijate esituses. (Saareke 2005:179) Sama aasta septembris sai restorani direktori asetäitjaks Inge Põder ning asus varietee kunstilise juhi töökohustusi täitma (Toming 2014:173).

1968. aastal võttis kunstilise juhina töökohustused üle Kalju Saareke (Toming 2014:175). Astoria programm hakkas edenema ning siis taheti näha tõelist varieteed. Selleks eeldusi ega kogemusi ei olnud, ei olnud görlide rivi, virtuoosseid esinejaid ega ka vastavat lavatehnikat. (Saareke 2005:179) Veel enne tööleasumist tekkis Saarekesel võimalus sõita Ida-Saksamaale ja tutvuda Berliini revüüteatri Friedrichstadt-Palast'iga. Berliinist saadud kogemuse põhjal lõi ta edasise töö jaoks esialgse skeemi, sai palju koreograafilist inspiratsiooni ning teadmisi, kuidas revüütantsijaid koolitada. (Saareke 2005:180) Samuti sai ta huvitavaid ideid Jaapani varieteest Takaratsuka, mis tol ajal Moskvas ja Leningradis külalissetendusi andis (Toming 2014:176). Koju tagasi jõudnuna, korraldas Saareke kohe konkursi, kuhu tuli kohale 50-60 noort neidu. Nende seast valis ta välja kümme ning hakkas oma esimest hoole ja armastusega valitud truppi treenima. Solistidena alustasid Astoria lavale sobivad tantsijad Estoniast ning lauljad valiti estraadilavalt või televisiooni kaudu. (Saareke 2005:181) Saksamaal nähtu põhjal viis Saareke Astorias sisse mitmeid muudatusi, nende hulgas tõi tantsupõrandale varietee põhitunnuse – görlide rea (*chorus line*) (Toming 2014:176). Ka Ülle Ulla sõnul sai Astoria programm hoo sisse alles siis kui õhtuse eeskava seadis Kalju Saareke. Laulma hakkasid laulusolistid, tantsupaar tantsis kaasaegses stiilis ja kogu programmi ilustas tütarlaste tantsurivi. (Ulla 2003:186)

Astoria programmid koosnesid enamasti üksiknumbritest, aga aastal 1970 lõi Saareke Eestis taasloodud varietee esimese tervikliku varieteekava. See oli montaaž menumuusikalist „Hair“. (vt. Foto 5., Foto 6.) Kogu etenduse mängis orkester, Marju Kuut laulis, taustaks tantsis tantsutrupp. (Saareke 2005:193-194)

Programmis astus üles ka näitleja Ada Lundver. Pooletunnine lavastus koosnes kaheksast laulust-muusikapalast. Teine pool kavast koosnes instrumentaalpaladest, vaheldust pakkusid tempokad osad, kus esinesid ka akrobaadid. (Toming 2014:180)

Ada Lundver Astoria 1970

Foto 5. Astoria trupp ja solist Ada Lundver lavastuses „Hair“ 1970 (Kalju Saarekese erakogu)

Foto 6. Astoria trupp lavastuses „Hair“ 1970 (Kalju Saarekese erakogu)

Nii töötati Astorias igal õhtul, aastani 1972 ja tähistati iga esinemist kui pidupäeva (Saareke 2005:181). Siis aga tekkisid Astorial probleemid Vene Draamateatriga, mis asus restorani peal. Vali muusika häiris teatri töid ja tegemisi. 1975. aastal suleti restoran remondiks ning taastati söökla-puhvetina kuhu varieteeprogrammi enam ei vajatud. (Toming 2014:187)

2.2.2. Kihnu Jõnn

Aastal 1968 alustas Kalju Saarekese juhtimisel Pirita jõesuudmesse üles seatud laeva, kuunari Kihnu Jõnn, pardal uus varietee, mille tarbeks Saareke mereteemalise tantsu- ja laulukava kokku seadis. Laudu, mille ümber istuda saalis ei olnudki, nende asemel seisis tünnid ja vaadid, seinte ääres pingid. Saali interjööri kuulusid ka rooliratas, köied ja muu laevainventar. Tantsupõrand oli enamasti viltu, olenevalt tuule suunast oli laev alatihi kreenis. Kihnu Jõnni pardal esitati tantsu- ja lauluprogrammi ehedate mustlaslauludega ühtekokku üksteist ja pool aastat. (Saareke 2005:188-189)

Foto 7. Kihnu Jõnni tantsijad (Kalju Saarekese erakogu)

*Foto 8. Kihnu Jõnn ja lauljatar Žanna Vörno
(Kalju Saarekese erakogu)*

2.2.3. Hotell Tallinn-Inturist

Samal ajal otsustas programmiga alustada ka hotell Tallinn-Inturist Toompuiesteel, kus restoranisaaalis polnud aga esialgu õiget esinemiskohtagi. Koreograaf-lavastaja töökohta pakuti Kalju Saarekesele, kes töö vastu võttis ning kiirelt seatud kava hotellisaali eesruumis käiku pani. Kahjuks polnud seal õiget valgustust ning rahvas kõndis tantsunumbrite vahel üle platsi. (Saareke 2005:185-186) Algselt kannatas ka varieteekava seetõttu, et oli liiga palju erinevaid nägemusi ja lavastajaid (Toming 2014:242).

Mõne aja pärast loovutas Saareke kunstilise juhi koha Paul Kaldele (Saareke 2005:185-186). Peale Kalde lahkumist 1985. aastal kutsuti ametikohale samas repetiitorina töötav Elonna Spriit, kes Tallinn-Inturist varietees kohe suuri muutusi sisse hakkas viima. Varieteekavadesse lisati jazz-tantsu elemente, Leningradist kutsuti uusi lavastajaid ning

estraaditantsu stuudio lõpetajatega lavastati uusi ja huvitavaid programme. (Saareke 2005: 241)

2.2.4. Baar-varietee Tallinn

1968. aastal loodi ka baar-varietee Tallinn. Koreograafiks sai Estonia tantsija David Šur, kunstilise juhi kohale asus Garibaldi Kivisalu. Tantsud nägid heas valguses ja kõrgemal sõõrikujulisel laval kenad välja. Uued programmid valmisid võimalusel igaks tähtpäevaks ning uusi tantse seati kogu aeg juurde. (Saareke 2005:184) Esimeseks programmiks lavastati kolmeosaline popurrii maailmakuulsast operetist „Silva“, lauljateks Estonia teatri solistid (Toming 2014:192; Ulla 2003:187). Peale esimest programmi hakkas tegijatele tunduma, et läbiva süžeeaga tervikprogramm ei ole varietees esitamise jaoks kõige õigem ning edasi hakati lavastama kavu, mis koosnesid üksiknumbritest (Toming 2014:192). Kohviku Tallinn varieteeprogramm meeldis publikule, kuid õigete varieteetunnustega see koht siiski ei olnud. Puudus traditsiooniline görlide rivi, tantsude vahelduseks olid vaid laulud ning puudusid ka originaalžanri esitajad. (Saareke 2005:185) 1980. aastal lavastas David Šur olümpiateemalise programmi. See oli teine nn seotud numbritega programm ja ka sellel ei olnud loodetud menu. See jäi Šuri viimaseks lavastuseks baar-varietees Tallinn. (Toming 2014:204-205)

Kalju Saarekesel avanes võimalus baar-varietees Tallinn lavastada tervet õhtut täitev kolmeosaline tantsuetendus, kus tantsijateks Tiit Härm, Elita Erkina, Inge Arro ning Saima Kranig. Loominguõhtu läks igati edukalt ning seda esitati kümnel korral. Eelnevast innustust saanuna valmis ka teine õhtu, kus tantsijateks Elonna Sprit, Ants Vähejaus ning lauljaks Marju Kuut. Kaheksal korral esitatud kavas olid tollaegsed parimad tantsuetetid ja uuslooming, mis pakkus värsket vaheldust baar-varietee Tallinn tavaetendustele. (Saareke 2005:211-212)

Pärast David Šuri lahkumist Iisreali sai tema mantlipärijaks Piia Tiitus, kes oli olnud kauaaegne varietee repetiitor. Kuna Tiitus ei olnud koreograaf-lavastaja oskustega, hakkas baar-varietees programme lavastama Leningradis õpingud lõpetanud Mait Agu. Ta leidis ja õpetas välja görlide rivi, uuendas koosseise ja lavastas palju omanäolise tantse, mille

põhisolistina ta ise üles astus, partneriks trupi staar Ülle Toming. (Toming 2014:204-205; Saareke 2005:223-225)

Viimane etendus anti baar-varietees Tallinn 30. jaanuaril 1992. aastal. Maja müüdi maha ning suleti remondiks, taasavamisel varietee jaoks kohta enam ei olnud. (Toming 2014:218)

2.2.5. Viru varietee

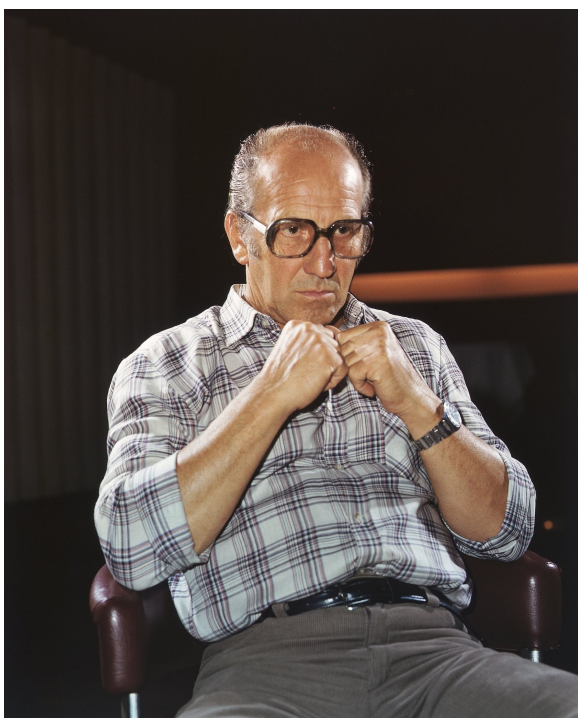
1972. aastal avatud Viru hotell oli kõige uuem ja parimate esinemisvõimalustega (Saareke 2005:204). See esimene hotellikompleksi kuuluv varietee, alustas uut lehekülge Eesti varieteekunsti ajaloos (Toming 2014:221). Viru varietee juhatajaks sai Lembit Mark, kunstiliseks juhiks Inge Pöder, kes leidis, et Viru lavastustel peab olema süžee ning vaatajale ei pea pakkuma maailmakuulsaid meloodiaid, vaid neid, mis meenutaksid Eestit ja Tallinna. (Toming 2014:222-224)

Inge Pöder ja lavastaja Endrik Kerge valisid esinejad ning moodustasid trupi. Kerge oli kolme esimese etenduse libretist, muusika tellija, lavastaja ja koreograaf. Kõik kolm olid eestiainelised, Eestit ja meie kombeid tutvustavad. Muusika kirjutati spetsiaalselt vastavalt tellitud süžeele. (Ulla 2003:190-191) Esimene avalik etendus anti 6. mail 1972. aastal puupüsti täis saalile ning kandis nime „Kui satud kord sa Tallinna“ heliloojaks Gennadi Taniel, mängiti 506 korda. 1973. aastal tuli välja „Ülemiste vanakese puhkusereis“, mängiti 490 korda ja 1975. aastal Juhan Viidingu laulutekstidega „Rävala Rock“, mängiti 482 korda. Viimase kahe etenduse heliloojateks Gennadi Taniel ja Aarne Oit. (Ulla 2003:191; Raja 2011) 1975. aasta novembris valmis lavastus „Cabaret“. Solistik Ülle Ulla ning erinevalt eelmistest lavastustest lauldi seal ka inglise ja saksa keeles. Muusikaliseks materjaliks oli maailmas parajasti laineid lööv film „Cabaret“, Liza Minelliga peaosas. Etendust mängiti 349 korda. Rekordiliselt kaua pidas vastu Ira Generalova poolt seatud kava „Ootan sind“, mida esitati kolme aasta jooksul lausa 1006 korda. (Ulla 2003:192-193) 1980. aastal, pärast paari lavastuslikku ebaõnnestumist, seadis Mait Agu Els Himmale ja tantsutrupile tervikliku ja huvitava lavastuse „Armastus ei kao“ ning 1981. aastal Ülle Ullale „Kraamipoe Rose“. (Saareke 2005:206-208; Ulla 2003:195) Maidu loodud on ka

1983.-1993. aastani etendunud folk-show „Peiar“, mis mõjus rahvatantsujuhtidele pühaduse rüvetamisena. Rahvale see meeldis ning programm oli pidevalt välja müüdud. Aavo Moldau on täpsustanud, et algne idee tekkis tollal ainukesel turismifirmal Inturist, mis tõi Viru hotelli välismaiseid turiste. Idee oli näidata hotellis kergemat folklooriprogrammi. Mait haaras kohe väljapakutud ideest kinni ning lõi kiirelt uue programmi. (Toming 2014:224; Ammas 2010:107)

Varietesse saabus aastate vältel mitmeid külalislavastajaid Leningradist. Lavastati palju uusi programme ning pikaks ajaks tulid appi ka Kalju Saareke ning Mai Murdmaa. (Ulla 2003:195)

Aastatel 1982-1986 oli Viru varietee kunstiliseks juhiks Ülle Ulla (Toming 2014:232). Alates aastast 1985 hakkas Viru professionaalse kollektiivina alluma Eesti Riiklikule Filharmooniale ning lavastajana sai seal lõpuks kätt proovida selleks ajaks Filharmoonia peaballettmeistri ametit pidav Kalju Saareke (Saareke 2005:208). 1983. aastal valmis meeleolukas ja maitsekas, tervikliku sisuga etendus „Meie hotell“, mida esitati 404 korda. Sellel järgnesid eesti muusikale pühendatud „Muinaslugu muusikas“, koreograafiks Mai Murdmaa ning Mait Agu lavastatud vaimukas „Minu veetlev leedi“. (Ulla 2003:197)

Foto 9. Mõtlik Kalju Saareke Viru varietee proovis (Viru varietee)

1986. aastal, peale põhjalikku remonti Virus, sai Kalju Saareke lõpuks lavastada oma kauaaegse unistuse, ulmeteemalise kava „Supernoova“. Tänu uuele ja kallile valgustehnikale ning lavatossu kasutamisele, teati seda rahvasuus „Udu“ nime all. See oli esimene programm neljateistkümne aasta jooksul, mille muusika tuli lindilt, kuna oli vaja elektroonilist heli. Programm oli rütmiline ja samas kosmiline, ärevaks tegev muusika viis tantsijad koos saalitäie õhtut nautiva publikuga kusagile udusesse värvilise valguse salapärasesse maailma. (vt. Foto 10., 11., 12.) Lisaks eelnevatele lavastas Saareke 1988. aastal programmi „*Love boat*“ („Lembe-laev“). (Saareke 2005:208, Ulla 2003:197-198)

1986. aastal saab Viru kunstiliseks juhiks kauaaegne tantsija Ants Vähejaus (Ulla 2003: 198).

Professionaalne põhivarietee, mis töötas kakskümmend aastat, likvideeriti Viru hotellis 1993. aastal. Viimane tegevusaasta loovutati harrastajatele. (Saareke 2005:211) Programmi etendamine oli jagatud mitmete truppide vahel (Toming 2014:236).

1994. aasta augustis müüdi oksjonil Viru hotell ning varietee ruumidesse ehitati ööklubi Amigo (ibid.:237).

Foto 10. Kalju Saarekese kava „Supernoova“ Viru varietees (Viru varietee)

Foto 11. Kalju Saarekese kava „Supernoova“ Viru varietees (Viru varietee)

Foto 12. Kalju Saarekese kava „Supernoova“ Viru varietees (Viru varietee)

2.2.6. Lääne Kalur

1973. aastal kutsuti Kalju Saareke appi Haapsalu kalurikolhoosi „Lääne Kalur“, kus meelelahutusprogrammiga oli juba algust tehtud. Mõne aasta pärast kuulutati varietee Lääne Kalur professionaalseks ning sellest kujunes mitmeteks aastateks väga populaarne koht, kuhu külastajad sõitsid kohale bussidega Riiast, Pärnust ja Tallinnast. (Saareke 2005:213-215)

Foto 13. Lääne Kaluri trupp aastal 1978 (Kalju Saarekese erakogu)

2.2.7. Kaunas, Püssirohukelder ja Hermes

Meelelahutuskohti oli pea kõikides suuremates linnades. Tartus etendati pikemat aega programme restoranis Kaunas (nüüd Atlantis) ja Püssirohukeldris, kus varieteede baasiks ja initsiaatoriks oli Vanemuise teater. Pärnus tegutses alaline varietee restoranis Hermes, kus Endla näitlejate esitatud kavade lavastajaks Leningradist kõrgema hariduse saanud tantsutegelane Aita Indrikson. (Saareke 2005:212-213)

2.2.8. Hotell Olümpia varietee

1980. aastal sai valmis hotell Olümpia, kuhu ööklubisse planeeritud varieteed kutsuti juhtima Kalju Saareke. Esimeses ja läbi aegade kõige pidulikumas varieteeprogrammis, pidi valitsema temaatika, millega tähistati suveolümpiamängude algust ja hotelli avamist. (Toming 2014:252) Lauljatena astusid üles Anne Veski ja Tarmo Pihlap, hiljem jäid programmi põhilauljateks Silvi Vrait, Ivo Linna ja Mait Maltis. (Saareke 2005:217-220) Olümpias süžeelisi tervikprogramme ei lavastatud, kavad koosnesid üksiknumbritest. See tegi programmi paindlikumaks ja võimaldas pidevat värskendamist. Sageli vahelduvate kavadega töötas varietee ligi kaksteist aastat. Olümpia varietee kunstiliseks juhiks ja lavastajaks oli algusest kuni sulgemiseni Kalju Saareke. (Toming 2014:252)

Foto 14. Kalju Saareke Olümpias 1982 (Kalju Saarekese erakogu)

Foto 15. Olümpia varieteetrupp ja Kalju Saareke (Kalju Saarekese erakogu)

Foto 16. Olümpia varietee ja Kalju Saarekese duett „Don't worry“ (Kalju Saarekese erakogu)

Foto 17. Olümpia varietee (Kalju Saarekese erakogu)

2.2.9. Restoran varietee Gloria

1987. aastal etendus restoranis Gloria esimene süžeeiline varieteekava „Pennid taevas“. 1988. aastal valmis „Perestroika show“, mis oli kunstnik Saima Priksi autoriõhtu, seejärel uus kava „Aeroobika“. Programmide lavastajaks ja koreograafiks oli Mait Agu. 1990. aastal lavastas soomlane Juhani Rytkölä kompositsiooni Johan Kanderi, Fred Elbi ja Bob Fosse vodevillist „Chicago“. (Toming 2014:258-259).

Peale algse Gloria trupi lagunemist jätkas restoranis tantsutrupp AQ, Mait Agu juhendamisel. Viimase etenduse andsid nad 6. märtsil 1993. Aastatel 1992-1994 esines Glorias programmiga tantsutrupp „Catherine & Boys“. (Toming 2014:260)

2.3. Püüdlused taaselustada varieteedekunsti

Kõik neli Tallinna suuremat põhivarieteed - Viru, Inturist Tallinn, baar-varietee Tallinn ja Olümpia püsisid edukatena ühtekokku kakskümmend seitse aastat.

Seoses mitmete teiste varieteede sulgemisega 1992. aastal, tekkis põhjus ja võimalus Astorias uuesti programmi etendama hakata (Toming 2014:187). Kalju Saareke kutsus kokku varieteedantsijad ja loodi trupp Golden lady. Harjutati Vanalinnastuudio, praeguse teatri NO99 koridorides ja fuajees, et pakkuda taas, restoranis Astoria, meelelahutusprogrammi. Esinemisi alustati üsna väikese ja ebastabiilse koosseisuga, kuid Kalju koolitas ja treenis truppi ning koostati mitu esinemiskava. (Saareke 2005:172) Astoria pakkus esinemisvõimalust kuueks aastaks, mida koos Mait Agu trupiga AQ vaheldumisi kasutati (Saareke 2005:244-245).

1990. aastate lõpus ja edaspidigi hakati etendama programmi Park Hotellis (endine hotell Kungla). Seal esines Kalev Kengi trupp, tantsusolistiks Olga Privis. (Toming 2014:265)

Endise baar-varietee Tallinn ruumides alustas 2000. aastal uus revüüteater Bel Etage Mart Sanderi juhtimisel. Seda võis pidada julgeks katseks taastada statsionaarne varietee, kuid kahjuks lagunes trupp õige pea ülepaisutatud koosseisude ja kulutuste tõttu. (Saareke 2005:248)

2000. aastal pakkus Olümpia hotelli ööklubi Bonnie & Clyde Kalju Saarekesele võimaluse koostada nostalgiline kava varieteeaeagadest, kuhu kutsuti kokku endised lauljad ja tantsijad. Kahjuks kestis programm vaid paar aastat ja esineda sai vaid korra kuus. (Saareke 2005:245)

Viru varietee kaubamärgi taaselustamist alustasid Irina Kruglova ja Ants Vähejaus. Kava aluseks võeti Kalju Saarekese loodud trupi Golden Lady repertuaari parimad tantsunumbrid, mis 2003. aastal hotell Olümpia ööklubi Bonnie & Clyde laval publiku poolt vaimustusega vastu võeti. Programmi lisandus ka Saarekese kava „Supernoova“ ning 2005. aastal „Grande Revue“. (Toming 2014:237)

2007. aastal tähistas Viru varietee oma 35. aastapäeva juubelikontserdiga Tallinna Linnahallis. Samal aastal sai trupp pakkumise Park Inn by Radisson Meriton Tallinn hotellilt regulaarseteks etendusteks. 2012. aastal tähistas Viru oma neljakümnendat juubelit paljudes Eesti paikades ning kulminatsiooniks oli kontsert Salme kultuurikeskuses. (Viru varietee 2016)

Viru varietee taassünni puhul ei saanud aga rõõmu tunda Kalju Saareke. Ta oli solvunud, kuna aluseks võetud Golden Lady trupp ning programm oli tema loodud. „Olen selle trupiga 12 aastat tööd teinud, truppi kujundanud ja seda kogu aeg oma nimega müünud. Nüüd äkki nagu tekib Viru varietee, millega mul justkui pole midagi pistmist,“ sõnas Saareke 2005. aastal Õhtulehele antud intervjuus. Ometigi ei soovinud Saareke autoriõiguste vastu käivat olukorda kohtusse anda, vaid sõnas tagasihoidlikult, et oleks olnud viisakas enne luba küsida. (Kulli 2005)

Varieteeprogrammi uus tulek Sokos Hotel Viru restoranis Merineitsi, algas aastal 2006 revüüteatri Orhidee programmiga „Grande Cabaret“. Trupijuhiks Anneli Helila, kes oli ka trupi Catherine & Boys koreograaf. (Leesi 2006)

2009. aastal seab Eesti Tantsuagentuur endale eesmärgiks varietee kunsti kui klassikalist meelelahutusžanri edendada ning loob regulaarselt etendusi andva ning püsiva artistide koosseisuga revüüteatri Starlight Cabaret. Sama aasta sügisel astub esmakordselt Sokos Hotel Viru restorani Merineitsi lavale verinoor trupp. Järgneva kahe hooaja jooksul jõuab publikuni 61 korda lavastus „Glamour Express“. 2011. aastal esietendub Hotell Viru ajaloost inspireeritud menukas „Legends of Times“, mida mängitakse kokku juba 88 korda. (vt. Foto 22.) 2013. aastal etendub Eesti Tantsuagentuuri 15. sünnipäevale pühendatud nostalgiline - romantiline retroshow „Time after Times“. See jõuab ühe hooaja jooksul publikuni 43 korda. 2014. aastal etendub dokumentaalrevüü „Life is a Cabaret“, mis on loodud varietee ja estraadi *grand old man*'i Kalju Saarekese elu ainetel. See on revüüteatri neljas originaallavastus, mis on mängukavas 2016. aasta maini ning seda mängi kokku 108 korda. (vt. Fotod 18., 20., 21., 23., Lisa 3) (Kurm 2015)

Foto 18. Starlight Cabaret trupp, Kalju Saareke ja lavastaja Kristjan Kurm, 2015 (autori erakogu)

Foto 19. Starlight Cabaret trupp ja Kalju Saareke, 2015 (autori erakogu)

Foto 20. Starlight Cabaret programm „Life is a Cabaret“, 2015 (Starlight Cabaret)

Foto 21. Kalju Saareke peale Starlight Cabaret programmi „Life is a Cabaret“ esietendust, 2015 (Starlight Cabaret)

Foto 22. Solistid Liisi Org ja Endro Roosimäe tantsimas programmis „Legends of Times“ K. Saarekese loodud duetti „Une vie d'amour“, 2013 (Starlight Cabaret)

Foto 23. Solistid Liisi Org ja Paul Reinolt tantsimas programmis „Life is a Cabaret“ Kalju Saarekese loodud duetti „Time to say goodbye“, 2015 (Starlight Cabaret)

3. VAATED KALJU SAAREKESE ELUTÖÖLE

Antud peatükk annab ülevaate Kalju Saarekese töödest ja tegemistest endiste artistide ning varietee žanri asjatundjate pilgu läbi. Alapeatükkidesse on koondatud ajaleheartiklitest, audio- ja videomaterjalidest ning käesoleva töö jaoks läbiviidud intervjuudest ja vahetatud e-kirjadest arvamused ja mõtted vanameistri elutööst. Iga alapeatüki juhatab sisse Kalju Saarekese enda mõte ja põhjendus oma tööle.

3.1. Kalju Saareke õpetaja, koreograafi ja lavastajana

„Algul püüdsin balletipositsioone õpetada, aga peagi sain aru, et tulemus on nullilähedane, täiskasvanud inimestel ei tarvitse olla vajalikke füüsilisi eeldusi ja balleti õpetamine on seega mõttetu töö. Kohe hakkasin välja mõtlema süsteemi, mis viiks kiiremini sihile. Õpikuid ega vähematki kogemust ei olnud, nõuandeid polnud ka kusagilt saada.“ (Saareke 2005:161)

*„Harjutasin tundide viisi peegli ees ja proovis muusikasse liikuda.“ K. Saareke
(ERR videoarhiiv 2000)*

Ago-Endrik Kerge on öelnud: „Kalju Saarekese heaks õpetajaks olemine seisnes selles, et ta oskas isegi sellise tuima tüki kui Kerge tantsima panna. Ja isegi üsna talutaval tasemel.“ (Vahe 2015)

Endise tantsija Andrus Käämbre sõnul töötas Kalju alati tantsijatega koos. Ta ei mäleta olukorda, kus Kalju oleks tulnud treeningsaali juba valmis materjaliga. „Saareke oli tantsijakeskne koreograaf, kes lasi tantsijal fantaseerida ning kaasa mõelda vastavalt oma võimetele. Ta oli alati avatud uutele liikumistele, mida tantsija välja pakkus,“ selgitab

Andrus. Koreograafia loomiseks vajab Kalju head muusikat, mis teda inspireeriks. Muusika pidi olema seejuures meloodiline ja suhteliselt neutraalne. Tol ajal oli võõrkeelte oskus kesine ning inglise või prantsuse keelsetest laulusõnadest keegi väga aru ei saanud. Andrus mäletab olukorda, kus väliskülalised olid varietees käies üllatunud ning öelnud: „Duetid on küll imeilusad, aga miks sellise sõnumiga laul on valitud?“ Tol ajal aga laulutekstile keegi tähelepanu ei pööranud ning oluline oli vaid muusika meloodia ning rütm. Andrus leiab, et Kalju ei tähtsustanud enda tööd koreograafina tantsija silmis. „Ta ei arvanud, et koreograaf on maailma naba ning hindas väga oma tantsijaid. Kui tantsija tuli tema mõtetega kaasa ja esines vääriliselt siis ta tunnustas, austas ja hoidis teda“. Oma töös oli Kalju väga nõudlik, nii iseenda kui ka oma tantsijate suhtes. Kalju leiutatud treeningsüsteem oli esialgu paljude jaoks pisut kummaline ning Andrus ei oska öelda, kust need liigutused võisid pärineda. Ta räägib, et Kalju tunnetas liigutusi läbi oma keha ning hindas liikumises alati loomulikkust.

Kalju õpilane balletikoolist, tantsija, koreograaf ja lavastaja Ülo Vilimaa on öelnud, et tagantjärele mõeldes õppis Kalju balletikoolis koos nendega „Ega tol ajal ei olnud korralikku haridust. See mis ta Moskvast sai, seda omakorda õpetas meile edasi,“ meenutab Ülo. Ta mäletab, et Kalju käis palju Moskva ja Riia vahet ning tagasi tulles oli uhke, et seal oli veel nõrgemad balletiklassid kui meil. „Meie klassi 7 poisi peale oleks tegelikult saanud kokku vaid ühe eelduse,“ naljatleb Vilimaa. „Kalju oskas tegelikult leida kõikides tantsijates üles head küljed, need välja tuua ning ka täiendada. Ta oli ise eeskujuks ning jagas järgmist mõtet ka oma õpilastele: kui sul ei ole kõiki eeldusi, aga sul on tahtejõud, murrad läbi! Esimeseks ei saa ja ei olegi vaja saada.“ Ülo mäletab, et balletikooli lõpuks olid nad kõik väga väsinud ja kurnatud. „Kalju oli oma töö küljes nii kinni ning meie koolilõpp läks väga inetuks kätte. Ta nõudis iseendalt ja meilt väga palju.“

Endise tantsija ja koreograafi Marina Kesleri sõnul andis Kalju tantsijale palju vabadust. Ta arvestas, mis tantsijale endale meeldib, mis liigutusi ta valdab ja mis sobib. „Kalju ei tulnud treeningsaali nii nagu enamasti teatris, et koreograaf näitab liigutused ette, mida sooritama pead,“ selgitab Marina, „Kalju nägi liigutuse orgaanikat ning loomulikkust. Tema tantsudes ei läinud liigutused kunagi nn vastukarva.“ Kui Marina ise koreograafina Estonia teatris töötas, tuli Kalju tihti tema juurde nõu andma, oli toetav ja kiitis. „Nähtavasti oli tema jaoks oluline emotsionaalsus. Kui mõni tükk haaras teda

emotsionaalselt, siis ta ei kritiseerinud,“ ütleb Marina. „Ma ei oskagi lahterdada Kaljut kui õpetajat, koreograafi ja lavastajat. Ta oli väga tähtis inimene minu elus. Isa eest on ehk liiga palju öeldud, kuid... ta vaimustus tantsijast, kes muutus tema muusaks ning ma arvan, et meil tekkis omavahel hingeline sarnasus.“

Endine tantsija ja repetiitor Elita Erkina meenutab oma esimest treeningut Kalju Saarekesega nii: „Meieni jõudis info, et ta ei armasta kedagi, kes on teatrist, sest oleme kõik kuivad ja ülepingutatud ning tema soovib laval näha vaba keha. Olime kõik (tema, Saima Kranig ja Inge Arro) õudselt närvis, ta oli päris karm meiega!“ Elita sõnul oli Kalju suhtumine temasse väga erinev ajal kui nad kolmekesi varietees alustasid ning hiljem kui temast juba solist sai. „Esialgset ei saa kindlasti koostöök nimetada, olime tema silma all - ainult nii ja mitte midagi muud,“ meenutab Elita. Tihti said nad Kaljult pahandada: „Mis te seisate seal nagu puud?“ Hiljem kui Elita juba Tiit Härmiga tantsis, tekkis tihedam koostöö ka Kaljuga. „Meile valmis loominguõhtu ning seda saab kindlasti üheks suureks koostöök nimetada. See oli selline 50:50. Kalju poolt oli muusika, aga meie pakkusime erinevaid liikumisi,“ ütleb Elita. Viimaseks tööks Kaljuga jäi Olümpia varietee, kus nad koos Tiit Härmiga igal õhtul lavale astusid. Sealne programm loodi hoopis suuremates tingimustes ning selle tarvis muutusid ka esitatavad duetid keerulisemaks ning lisandusid suured tõsted. „Kalju nägi, kuidas midagi peab olema. Ta ise ei näidanud tõsteid ette, aga Härm siis püüdis mind üles tõsta ja siis ka kuidagi alla tagasi saada,“ meenutab Elita.

Endine tantsija Urve Lindmaa mäletab väga täpselt kuidas treeningud ning koostöö Kaljuga möödusid. „Tal oli oma stiil tantsutreeninguteks, mille ta ise oli välja mõelnud. See oli väga hea treeningkava, mis töötas läbi terve keha, andis paindlikkust, hea puusanõksu ning pööras palju rõhku kätele,“ meenutab Urve. Treeningtunni ülesehitus sisaldas soojendusharjutusi, klassikalise tantsu baasil olevad harjutusi saali keskel ning lõpetuseks venitusi põrandal. Kogu süsteem oli loodud Kalju enda järgi, nii nagu keha tundis nii tegi. „Tal oli oma meetoodika välja töötatud, et koolitada teisi. Selle sama treeningu alusel on ka kõik tollaegsed lauljad saanud koolitust ja ka balletitantsijad, et saada keha lahti,“ selgitab Urve. Klassikaline ballett andis küll kerguse ning kõrge tehnilise taseme, kuid Kalju stiil laval vabaduse ja haarde suuruse. Haarde suuruseks nimetab Urve olukorda kui „sind on terve lava täis“. Kalju nõudis, et nii lauljad kui ka tantsijad käiksid alati trennis, et kogu trupp ühtlustuks. Kalju tööprotsessi koreograafina kirjeldab Urve järgmiselt: „Kõigepealt leidis Kalju ise või sai lauljatelt muusika, mille ta üle kuulas. Siis

tutvustas ta seda ka tantsijatele, et selle järgi hakkame nüüd numbrit tegema ning küsis, mis me arvame. Enamjagu muusikat ikka sobis, mis ta välja valinud oli.“ Urve leiab, et Kaljul oli alati oma nägemus, mida ta tahtis valitud muusikaga öelda, kuid valmis koreograafiaga ta saali ei tulnud. „Me siis hakkasime Basihhiniga (balletitantsija ja tantsupartner Aleksandr Basihhin) peale, ta ütles: vot teeme nii - sa tuled sealt ja sa sealt välja; nüüd saate kokku; nüüd läheb tõsteteks; pane käsi sinna ja sinna. Ja siis me hakkasime seal nn hullama, et kui ma üleval tõstes olin, siis ma pidin hakkama proovima, et kuidas sealt ka alla saan,“ meenutab Urve. Kalju jälgis tantsijate tööprotsessi ning sai sellest edasist inspiratsiooni. „Me andsime talle oma kehadega võimaluse visualiseerida seda liikumist edasi ja samas ka meid suunata,“ ütleb Urve. Koreograafi ning tantsijate vahel valitses koostöö ning Kalju oskas tantsijate pakutavaid võimalusi maksimaalselt ära kasutada. Kalju soovis, et tantsu sisu tuleks välja ning kui ta leidis, et oled küps tantsu esitamiseks, pani ta numbri kavasse. Enne töötles ta seadet nii kaua kuni ta nägi, et tema nägemus on saavutatud. Kalju jagas oma maailmavaadet kindlasti ka oma õpilastele, kuid nõudmised oma artistide suhtes olid väga pretensioonikad ning kriitilised. Kalju teadis alati, mida tahtis. Urve sõnul ei raatsinud tegelikult Kalju väga öelda, et „tublisti tegid“, kuid tagantjärele kuulis, kuidas Kalju teda teistele näiteks oli toonud, kuidas tantsus mingeid nüansse välja tuua ning kuidas ideaalne koostöö partneriga olema peaks. „Kaljul kiidusõnu niisama varrukast ei tulnud, see oli tema taktika. Kui ta oli rahul, siis ta muheles omaette,“ meenutab Urve.

Laulja Heidy Tamme on öelnud, et Kalju oli väga nõudlik, aga samas selline isiksus, kes leidis üles parimad jõud ja talendid ning suutis nad kõik viia tippvormi. „Nii nagu kõik koreograafid ja juhid peavad olema väikesed despoodid ja türannid, nii oli seda ka Saareke, sest muidu võib distsipliini ära unustada. Me ju teame, millised on oma loomult artistid, aga karm käsi oli kindlasti Saarekese pluss,“ kinnitab Heidy. "Et lähed koju ja harjutad. Jumal tänatud, et nii oli. Kustas Kikerpuu ütles alati, et kui tahad ka järgmine kord tulla, lähed koju ja harjutad. Nii ka Saareke - kui tahad, et ma üldse siin sinuga aega raiskan, lähed koju harjutama.“ (Kulli 2015)

3.2. Unikaalne käekiri

Saareke: „Muusika peab loojat/lavastajat inspireerima – andma mõtte, impulsi selle lahtimõtestamiseks tantsu kaudu.“ (ERR audiarhiiv 2001)

*„[...] ilusat tantsu tuleb kaua muusika ja kehatunnetuse kaudu otsida.“
(Saareke 2005:254)*

Andrus Kämbre sõnul peitub Kalju Saarekese unikaalse käekirja taga liigutuste soorituse puhtus, pikkus, voolavus ja amplituud. Kalju nägi oma numbrites mingit visuaali. Liigutused pidid olema loogilised, et dünaamika säiliks ja tekiks voolavus. Kaljule ei meeldinud nurgelised ja kandilised liigutused. Tema käekiri oli sarnane moderntantsule ning äratuntavate põhiliigutuste alla kuulusid erinevad rindekere liikumised, kõikumised, eriti peen käte- ja randmetöö. „Kalju ei olnud konstrueerija, kes aastast aastasse ühe väikese loodud koreograafia najal uusi tantse looks,“ kinnitab Andrus. Kalju numbrid pidid alati midagi väljendama ning olema visuaalselt nauditavad. Andrus on veendunud, et Saarekese duettide puhul omab määravat kaalu tantsija kvaliteet, kelle isiksus mängib suurt rolli, kui seda polnud, ei olnud ka numbrit. Duetid sisaldasid palju keerulisi tõsteid (keerutused, üle kere minekud, visked), mis eeldasid tantsijalt väga head kehakooli. „Kalju numbrites on tõsted alati väga loogiliselt seatud, need ei jää kunagi toppama ja sellist vastukangutamist ei ole,“ ütleb Andrus.

Lauri Leesi on kirjavahetuses öelnud, et: „Mäletan, et siis eristas minu silm paugupealt Kalju seaded teiste koreograafide numbriest. Eelistasin Kaljut teistele tegijatele. Tema lugusid iseloomustas ikka ja alati mingi tema kehakeelele omane lüürika. Kalju paarisnumbrid olid tõemeeli maailmatasemel.“ (Leesi 2016)

„Ta oli iseendaga heas dialoogis ja sellesmõttes kontaktis, et ta oli väga aus oma koreograafias,“ räägib Ülo Vilimaa. „Muusika ja ainult see muusika, mis paneb sind käima, on hea. Läbi muusika tunnetuse tuli kogu Kalju koreograafia,“ räägib Ülo, kelle jaoks Kalju numbrid vahepeal ka liiga „magusaks“ muutusid. Samas lisab ta, et Kalju tantsud ei olnud kunagi formaalsed, vaid see oli tema sisemus. „Kalju õppis väga palju Inge Põdra

käest. Ta on meile kõigile õpetanud väarikust tantsus ja head kehahoidu.“ Ülo sõnul oli Kalju väga musikaalne ja ta lasi tantsu alati justkui endast läbi, siis ei oskagi kohe öelda, kust see tants alguse sai. „Kalju numbrite puhul oli määravaks sisu ja et seda esitaks isikupärane tantsija,“ ütleb Ülo. Samuti kinnitab ta, et Kalju oskas teha häid valikuid tantsijate osas.

Marina Kesleri sõnul oli Kaljul alati oma visioon ning ta korrigeeris tantse täpselt nii, kuidas talle meeldis. „Ta tõusis püsti ja näitas oma liigutusi, aga iga tantsija tõlgendas ettenäidatut omamoodi. Vaadates Kalju puusade liikumist, pani iga tantsija oma nõksu juurde, eks nii see stiil kujuneski,“ kirjeldab Marina. Kalju stiili alla koondab Marina sõnad - loominguline, vaba, elegantne ja voolav. „Tõstete tegemisel nägi Kalju alati suunda, kuhu tõste peab lõppema. Voolava liikumisena pidi tõste minema samas suunas edasi või vastassuunas tagasi,“ ütleb Marina. Kalju unikaalsus peitus tema musikaalsuses, selles maitstes ning tunnetuses. Marina sõnul kujunesid Kalju loodud numbrid vastavalt tantsijale, kellega ta koostööd tegi. „Tegime ka duette, mida ta oli varem lavastanud, aga nüüd olid need natuke teist nägu - meie nägu,“ tõdeb Marina.

Marina võrdleb Kalju Saarekese stiili Mai Murdmaaga ning kokkuvõtlikult nimetab seda lüüriliseks ja voolavaks.

Elita Erkina sõnul oli Kalju stiil tema enda tunne ning pehmus, mis ta sees liikus. „Ma ei oska Saarekese stiili liigitada, see oli tema enda oma ja tema käekiri kujunes ja läks lihtsalt edasi,“ selgitab Elita. Kalju stiilil ei olnud tegelikult reegleid nagu baleriinid klassikalise tantsu puhul alati harjunud olid. „Ta kunagi ei öelnud kui palju ma näiteks pean painutama või kui kõrgele jalga tõstma. See kuidagi läks nii nagu mul välja tuli,“ meenutab Elita.

Urve Lindmaa püüab selgitada Kalju erilise stiili tagamaid, mis peitusid tema arvates iluuisutamises: „Talle meeldis iluuisutamine, see oli tol ajal väga popp. Kalju püüdis varieteelaval teha nii, et sujuvus ja keerutus oleks nagu jääl iluuisutamine.“

Kalju duettides olevate tõstete puhul võib samuti iluuisutamisega paralleele tuua - peale tõste sooritamist, tuleb see alati spiraali mööda alla. Kalju tõsted olid tehniliselt rasked, kuid huvitavad ning nõudsid pidevat harjutamist ja lihvimist. Urve sõnul ei muutunud just sellepärast tants igavaks, isegi siis kui seda tuli esitada aastaid, igal õhul lavale astudes. Urve toob välja ka Kalju liikumiskeele vabaduse, mis andis tantsijatele rohkem võimalusi ning koostöö partneriga lubas improviseerida. Urve sõnul ei olnud Kalju koreograafia tihe,

kuid tema liigutused olid laiad, suured ning voolavad. Tähtsal kohal oli puusade ja käte liikumine. Kalju erilisuse alla lisab veel Urve, et Kalju ei armastanud labasust, vulgaarsust ega primitiivsust liikumises.

3.3. Saarekese erinevus teistest sama žanri koreograafidest

„...balletialuseid pean professionaalsete tantsijate treeningu oluliseks osaks. Tantsijad peavad treenima iga päev. Kuni tantsid, pead harjutama, oma füüsisega tegelema, sest esinemisvorm kaob kiiresti. Kõrgvorm nõuab läbimõeldud ja mitmekülgsed tööd, vaimset ja füüsilist jõudu, kontsentreerumist ja head tervist. Samuti nagu sport – ainult sisulise erinevusega.“ (Saareke 2005:164)

Andrus Käämbre sõnul eristas Kaljut teistest sama žanri koreograafidest kindlasti see, et tal oli klassikalise balleti taust. „Tema loodud duetid nõudsid tantsijatelt kõrget tehnilist taset ning selliseid numbreid keegi teine tol ajal varieteesse ei loonud.“ Andrus leiab, et Kalju eripäraks võib pidada ka seda, et ta hindas inimese keha ilu ja joone puhtust. Mitmed Kalju Saarekese duetipaarid on ka päris elus olnud suhtes. Ta oskas tajuda inimese seksuaalsust ning paari omavahelist energiat. „Tantsijate vahel peab olema mingi keemia. Kui paari omavaheline suhe on sassis – siis duett ka ei toimi,“ selgitab Andrus. Ta lisab veel, et Kalju duetid olid väga intiimsed ning ta tundis ära, kes kellega kokku tantsima sobib. Andruse sõnul ei julgenud teised tolleaegsed koreograafid oma tantsudesse abstraktset keha liikumist ja seksuaalset pinget lisada, kuid Kalju nautis seda ning suutis olla seejuures maitsekas, mitte labane.

„Kalju Saareke oli üks neid varieteetegijaid, kellel lisaks professionalismile koreograafia vallas, olid ka organisaatorlikud eeldused. Levimuusikale tantsude seadmises oli temale raske vastast leida,“ tunnistab Lauri Leesi. (Leesi 1982)

Marina Kesler viitab samuti klassikalise tantsu baasile ning paaritantsu õpetaja kogemusele, kui rääkida Kalju erinevusest teistest sama žanri koreograafidest, mis aitas tal muuta koreograafiat lendlevamaks ning tõsta tüdrukut. „See oli väga suur erinevus teiste lavastajatega tollel perioodil,“ sõnab Marina. Marina nimetab Kalju eripäraks ka seda, et tema lavastused jäid alati numbri põhisteks, mille siseselt võis olla küll teemaarendus, kuid kogu lavastuse tervikut ei tekkinud. „Ilmselt ta ei tunnetanud seda,“ selgitab Marina, „Olles Kalju tantsija, olin ka Maidu (Mait Agu) töö kummardaja. Tal oli alati dramaturgia ja lood, mis mulle meeldisid.“ Ta lisab Kalju toetuseks, et jättes tantsust kõrvale dramaturgia on tihti liigutused rikkalikumad erinevalt sellest, kui pead jutustama lugu, mis seab teatavad piirangud.

Ago-Endrik Kerge on öelnud intervjuus, et tema ja Kalju Saarekese suurimaks erinevuseks oli vaade varieteekunstile kui sellisele. „Tõsi, meie koostöö ei olnud varietees väga pikaajaline, sest meie vaated varieteele olid küllaltki erinevad. Tema tegi valmis üksiku numbri ja lihvis seda meeletuseni. Ent programmi terviklikkus jäi talle üsnagi teisejärguliseks.“ (Vahe 2015)

Urve Lindmaa sõnul peitus Kalju stiili eripära liigutuste ja koreograafia suuruses. „Maidul olid rohkem enda all liikumised - tihe jalgade töö, laia liikumist ja tõsteid ei olnud. Kaljul seevastu väga avar, eetiline stiil,“ võrdleb Urve Kalju Saarkese ja Mait Agu liikumiskvaliteete. „Kalju eripära seisnes ka selles, et ta tahtis, et tants midagi ütleks. Tema jaoks ei olnud tantsu sisu tantsusammude teostamine, vaid mingi sõnum, mingi väljendus, mis pidi tulema kehast.“ Kalju nõudis, et keha väljendaks alati muusikat. See pidi vooluma läbi keha publikusse ning andma numbrile sisu ning mõtte. Kalju nõudis, et iga liigutus oleks oma väljendusega, et selles oleks energia ja suurus. „Kui sa teed käega viipe, siis sa lihtsalt ei vibuta, vaid sa viid selle käega energiat ja see jõuab publikuni. Kui tood käed kokku, haarad kogu publiku, iseenda ja muusika,“ püüab Urve lahtimõtestada Kalju tõekspidamisi. Ta mäletab, et Kalju ei osanud end täpselt väljendada, aga seda tuli mõista tema sammudest. „Ta ei öelnud kunagi, kuidas tegema peab. Sa pakkusid mitu varianti välja ja tema siis leidis, kas see on nüüd õige, mida tema nüüd mõtleb või ei,“ meenutab Urve.

3.4. Kalju Saarekese panus Eesti varieteekunsti

"Kas ma nüüd kõige parem olen, aga mingi tegija ma muidugi olen [...]." K. Saareke
(Kulli 2014)

„Mina näiteks ei ole kunagi ennast varieteetegijaks pidanud. Loomingulist rahuldust saan ma ainult Estoniast. Kunagi üks ajakirjanik kirjutas, Kalju Saareke tantsis kusagil tagareas kändu. No nii hull see asi ikka ei ole, eks ma tantsisin ikka kõige raskemaid osi. Ma ei olnud muidugi mingi prints. Printsid olid ikka ilusamad, pikemad, andekamad. Miks inimest tema eluajal ei märgata, miks temast alles peale surma räägitakse. Nüüd küll ülistatakse ja tantsitakse minu tantse. Miks neid siis ei märgatud, kui ma noor olin? Teatriliidus kõverdatakse suud, kui kuuldakse varieteest. Varietee on alaväärne. Publik tuleb ja plaksutab. Võim vaatab mööda.“ K. Saareke (Vainokivi 2015)

„Nii nagu meil televisioonis oli kolm musketäri – Kustas Kikerpuu, Andres Vihalem ja Elmo Lööve, kes kõikidele takistustele vaatamata löid formaadi "Horoskoop", siis sama kange mees oli Kalju Saareke varieteedes ja estraadilavadel,“ sõnab Heidy Tamme. Ta tunnistab, et Kalju tippajal oli ju varietee peaaegu igas restoranis. Inimene ei tulnudki restorani, kui seal polnud varieteed ning suures osas olid need varieteeprogrammid just Kalju Saarekese lavastatud. Olgu selleks siis Astoria või Olümpia varietee, Hotell Inturist või baar varietee Tallinn. „Ühesõnaga, Saarekese juhtimisel oli meie varieteekultuur sedavõrd kõrgel tasemel, et seda sõideti siia vaatama ka välismaalt. See oli täiesti Euroopa tasemel ja kui olud oluks teised, võinuks ta vabalt lüüa läbi ka Euroopa lavadel ja miks mitte varietee hällis Pariis,“ usub Heidy. „Aga me olime siin ja sellepärast sõideti meid just siia vaatama. Üle terve Nõukogude Liidu ja kogu Soomegi istus siin. Ta oli tõesti meie liikumise ning varietee- ja estraadikultuuri guru,“ meenutab Heidy. (Kulli 2015)

Andrus Käämbre sõnul on Astoria varieteest alates kindlasti Kalju antud žanri rajaja ja edasiviija. Kalju oli kõige viljakam ja kõige rohkem saavutanud inimene Eesti varieteekunsti. „Kalju jäägitu pühendumus oma tööle on jätnud väga suure jälje. Ta tegi

tööd, mis talle meeldis ning ta sai seda teha väga pikalt. Ta ei teinud seda kindlasti raha pärast, talle meeldisid need inimesed ja see seltskond“, sõnab Andrus. Andrus lisab veel, et Kalju oskas nautida keha ilu ning varietee oli tema maailm ning väljund, kus selle ilu tantsuks lavastada sai.

„Ta on balletile andnud väga head meestantsijad: Ülo Vilimaa, Endrik Kerge ja veel terve plejaadi noormehi, kes on olnud tema õpilased. Nii et ta on teinud ära suure töö,“ sõnab Ülle Ulla. (Allkivi 2015)

„Kalju Saareke oli väikest kasvu tantsija ja nendel inimestel on tavaliselt võime saada kätte väga hea tehnika. Ilma selleta ei tee midagi. Näiteid ajaloost, kus väikesed tantsijad on kasvatanud hiljem pedagoogidena väga suuri tantsijaid, on palju. Nii ka Kaljuga. Tal ei olnud midagi muud kui oma töö. Ta jõudis palju ja oli kogu aeg vormis,“ sõnab Ülo Vilimaa.

Marina Kesleri sõnul oli Kalju hingeline panus nii suur, et sellest said osa paljud. Ta võttis oma tööd tõsiselt, kuid alati nautis seda. Marina on kindel, et lisaks temale on Kalju mõjutanud kõiki oma tantsijaid suuremal või vähemal määral. Enda puhul, töötades juba koreograafina, on ta tunnetanud Kaljust saadud mõjutusi. Kogu varietee periood oli eelkõige Marina jaoks koostöö tantsija ja koreograafi vahel. Marina teab, et just siis sai alguse ka tema enda koreograafi tee. Töötades Astoria varietees, usaldas Kalju Marina valikuid ja pakkumisi uute tantsude osas järjest rohkem. Tema ideel loodi mustlastants ning idamaade tants. Marina sõnul oli Kalju alati juures, parandamas ja aitamas. „Olles koreograaf, ma tunnen, et mulle on Kalju stiil külge jäänud. Teatris seda tavaliselt kasutada ei saa, kuna tegemist on suure kollektiiviga. Üks etendus tuleb, teine läheb, pead olema konkreetne ning tulema kindlaks määratud koreograafiaga. Balletikoolis lastele lavastades, eriti balletikonkurssidele, võin välja mõelda väga palju lähedaid liigutusi, aga need on minu liigutused ning kui need lapsele ei sobi, siis ta löögile ei pääse. Kui lõpuks teed kava valmis, siis valikud, mis liigutused tantsijale sobivad ja mis ei sobi, on sinu isiklik koreograafi tunnetus. Ilmselt töötas Kalju samamoodi“, leiab Marina.

„Kalju Saareke tähendaski tõelist meelelahutust, tõelist elegantsi, nii kabareed, varieteed kui ka revüüd. Ta oskas panna meid liikuma ja oskas üles leida kõik tegijad. Ühesõnaga, mul oli suur õnn ja au temaga koos tööd teha,“ meenutab Heidi Tamme. (Kulli 2015).

Starlight Cabaret lavastaja Kristjan Kurmi sõnul kasvatas ja õpetas Kalju Saareke estraadil ja varietees palju huvitavaid tantsijaisiksusi, lavastas hulga menukaid estraaditantse ja meeldejäävaid varieteekavu. „Meie praegune töö on kummardus Eesti meelelahutusmaailma *grand old man*’ile ning meeldetuletus, kus on tänase põlvkonna juured,“ sõnab Kristjan peale Starlight Cabaret uue revüüshow esietendust, mis pühendatud just Saarekese elutööle. (Kossar 2014)

Urve Lindmaa leiab, et Kalju kõige suuremaks panuseks on see, et ta suutis oma õpilasi väga palju mõjutada ning neist on saanud suurepärased tantsijad, koreograafid ja lavastajad. Urve tõmbab paralleele Ülo Vilimaaga ning ütleb: „Ülo oskab samuti näha igas inimeses seda õiget külge, mida temas välja tuua. Iga lavastaja seda ei suuda.“

Lisaks nimetab Urve, Kaljule sarnaselt, tantsijakeskseteks koreograafideks tema õpilasi Ago-Endrik Kerget (laia joone, avatud ning hingelise olemusega) ning Enn Suve (huvitava ja omapärase liikumiskeelega). „See kõik on Kalju suur teene, nad on seda Kaljult õppinud,“ leiab Urve, „ka Ants Vähejaus, kes oli Kalju tantsija, oskas väga hästi varieteeprogramme teha.“ Tegelikult tunnistab Urve, et kõik, kes Eestis varieteega on tegelenud, on olnud Kalju õpilased. „Sealt see terake on tulnud ja igaüks on Kalju nn algbaasi enda järgi ümber kujundanud, sellele oma näo andnud ning oma oskused juurde liitnud, kuid alusmüüri ladus Kalju,“ sõnab Urve.

Urve teab, et varietee oli Kalju elutöö. See oli koht, kus oma annet ja õpetusi realiseerida. Kui varieteed 90ndatel suleti, oli see Kaljule väga suur löök. „Loomeinimestel on kõige suurem kurbus see, kui sul on looming sees ja sa ei saa seda välja anda. See toob kõige rohkem nukrust ja kibestumust, see ängistab,“ leiab Urve, kuid on kindel, et tegelikult oli selleks ajaks tekkinud juba nn Kalju koolkond. „Sinna kuulusid tema õpilased ja omakorda nende õpilased. Kalju stiil, tõsted, võtted – kõik läks edasi nii nagu tema oli kunagi välja töötanud,“ on Urve rõõmsameelne. „Ta on andnud väga suure panuse meie varieteekunsti just sõjajärgsel perioodil, enne teda oli muidugi Paul Kalde, aga seda aega me enam ei mäleta. Kalju Saareke oli unikaalne ja haruldane inimene. Tema auks peaks seda kunstižanri kindlasti edasi viima,“ leiab Urve.

KOKKUVÕTE

Peale üldist majanduskriisi ning Nõukogude okupatsiooni, mis kogu eelneva restoranikultuuri hävitas võib Eesti varietee kunsti uueks alguseks pidada aastat 1967, mil restoranis Astoria etendati taas meelelahutusprogrammi. Algselt kabareeks, kuid hiljem kasutusele võetud ja vähem pahelisemalt kõlanud varieteeks, nimetati restorane, kus meelelahutusprogramme etendati. Varietee muutus populaarseks vaba aja veetmise kohaks ning neid tekkis teisigi. Iga endast lugupidav restoran tahtis ka meelelahutusprogrammi pakkuda. Aastaid 1967-1993 võib nimetada varietee tippaegadeks Eestis. Kogu tantsukultuur arenes ning avardas ka vaataja silmaringi.

Kalju Saareke (15.08.1926 – 20.09.2015) pühendas varietee kunstile väga suure osa oma elust, mis lubab teda nimetada Eesti varietee *grand old man*'iks. Ta oli varietee tantsu kauaaegsem ja visam viljeleja. Kalju Saareke töötas armastatud žanril ühtekokku 40 aastat, luues sealjuures hulga menukaid estraaditantsu ning lavastades meelde jäävaid varietee kavaside.

Antud töö eesmärgiks oli uurida Kalju Saarekese panust ja mõju Eesti varietee kunsti kujundamisel. Kvalitatiivse eluloo uurimuse käigus anti lühiülevaade Kalju Saarekese eraelust, õpingutest, tööst teatris ning kirevast elust meelelahutusmaailmas. Samuti kirjeldati Eesti varietee kunsti kujunemise lugu ning loodi ülevaade statsionaarsetest varieteedest.

Kalju Saarekese panuse ja mõju hindamiseks koondati ajaleheartiklid, audio- ja videomaterjalid ning käesoleva töö jaoks läbiviidud intervjuud ja vahetatud e-kirjad.

Uuringu raames viidi läbi osaliselt struktureeritud intervjuud endiste varieteeartistidega. Oluline on märkida, et intervjuueeritavad olid omal ajal varieteedes esitantsijad, nende teadmised tantsuvaldkonnas on laialdased ning isiklik kokkupuude Kalju Saarekesega pikaajaline.

Kalju Saarekese tööd õpetaja, koreograafi ja lavastajana iseloomustab tantsijakesksus ning

koostöö. Tema aastatega välja arendatud metoodika töötas läbi kogu keha, parandas painduvust ning pööras palju rõhku puusade-, käte- ning randmetöole. Antud treeningsüsteemi järgi koolitas ta kõiki tolleaegsed tantsijad ning lauljad, eesmärgiga truppi ühtlustada.

Kalju koreograafia inspiratsiooniks oli hea, meloodiline muusika. Ta nägi tantsu luues mingit visiooni ning püüdis siis koostöös tantsijatega ka selleni jõuda. Saareke hindas liigutuse ilu ning loomulikkust. Õpetajana ootas Kalju endalt ning oma tantsijatelt jäägitut pühendumist tööle.

Saarekese unikaalne käekiri peitus liigutuste suuruses ja voolavuses. Tema koreograafia oli alati loogiliselt seatud, et säiliks dünaamika. Isikupärased ning äratuntavad olid Kalju rindkere ja puusade liikumised ning eriti peen randme- ja kätetöö. Kalju käekiri oli äärmiselt musikaalne, elegantne ning alati eetiline. Saareke suutis tuua paljastatud ja abstraktse keha ruumi nii, et see ei mõjunud kunagi labaselt. Üle kõige ei sallinud ta vulgaarsust ning primitiivsust liikumises.

Kalju tugevaks küljeks koreograafina oli tema klassikalise balleti taust. See võimaldas tal luua tehniliselt keerukaid duette, mida teised tolleaegsed koreograafid teha ei suutnud ning selliseid numbreid ei olnud varieteelavad enne näinud. Tantsijalt tehniliselt väga kõrget taset nõudvate duettide puhul sai määravaks ka tantsija isiksus, partnerite vaheline energia ning koostöö. Kalju heaks omaduseks oli oskus leida kõikides tantsijates nende head küljed ning neid rõhutada. Eriti hästi oskas ta valida duetipaare, kelle omavaheline seksuaalne energia annaks tantsule mõtte ning liigutustele väljenduse.

Pikaajaline ning järjepidev töö erinevates varieteedes, varieteeartistidele sobiva treeningsüsteemi loomine ning tantsijate ja lauljate koolitamine oli Kalju Saarekese suureks panuseks Eesti varieteekunsti. Lisaks lugematul arvul estraadinumbritele, unustamatutele duettidele ning isikupärastele varieteeprogrammidele, võib Kalju teeneks pidada ka tema käe all treeninud ja lavakogemust saanud tantsijaid, kellest said tunnustatud koreograafid ning lavastajad. Kalju tantsupärand kandus edasi.

Kalju Saarekese professionaalne ning jäägitu pühendumine oma tööle on mõjutanud arusaama varieteekunstist kui tantsukunstiliigist ning kujundanud sellest sama tähtsa žanri

kui mistahes teine.

Lisaks tööle seatud eesmärgile, mis tõi välja Kalju Saarekese olulisused ja väärtused Eesti varieteekunstis, oleks antud töö platvormiks edasiseks suhtluseks endiste ning praeguste varieteeartistide vahel. Autor loodab teemat põhjalikumalt edasi uurida ning anda oma igakülgne panus selleks, et varieteekunsti hääbumist vältida.

SUMMARY

Ülle Toming has written in her book “Eesti saja aastasesest varieteetantsust ja muustki” that the time of birth of cabaret can be considered as 18 November 1881 when a poet, painter and publicist Rudolf Salis opened a place called Le Chat Noir (The Black Cat) in France. Another remarkable place was Folies Bergère that opened its doors in 1869 while Moulin Rouge, the most famous cabaret, was established in 1889 in France. (Toming 2014:40)

The beginning of Estonian variety theatre dates back to the first half of the 20th century. Cabaret was a restaurant where entertainment programmes were performed. After the general economic crisis and the Soviet occupation that destroyed all of the previous restaurant culture, the year of 1967 can be considered the new beginning of Estonian variety art, as an entertainment programme was performed again in the restaurant Astoria. Restaurants that included an entertainment programme, and that were originally called cabarets, were now called variety theatres, as it sounded less brash. A variety theatre became a popular leisure place and more of them emerged. Estonian variety theatre reached its peak in 1967-1993. The development of dance culture broadened the horizons of its audience.

Kalju Saareke (15.08.1926 – 20.09.2015) devoted a big part of his life to variety art that allows us to call him the grand old man of Estonian variety theatre. He was the longest serving and most persistent person who practiced variety dance.

The purpose of this paper was to study the contribution and impact of Kalju Saarekese on the development of Estonian variety art. In this paper a short overview was given of the private life, studies, work in theatre, and colourful life in the entertainment world of Kalju Saarekese. Also, the story of development of Estonian variety art was described and a short overview was given on established variety theatres.

In order to evaluate the impact of Kalju Saarekese newspaper articles, audio and video records and conducted interviews and exchanged e-mails were gathered together for this paper.

The work of Kalju Saarekese as a teacher, choreographer and director can be characterised by dancer-centred focus and cooperation. His methodology, developed over the years, worked on all body parts, improved flexibility, and put a lot of attention on hip, arm and wrist work. This training system was used to train all dancers and singers in order to harmonise the group.

Kalju got inspiration for his choreography from good and melodic music. As a teacher, Kalju expected complete dedication to work from himself and his dancers.

Saarekese's unique style was all about the size of movements and grace. His choreography made always sense in order to preserve dynamics. Kalju had individual and recognisable chest and hip movements, his wrist and arm work was particularly elegant. Kalju's style was extremely musical, elegant and always ethical. The last thing he tolerated was vulgarity and primitivism in movements.

The strongest side of Kalju as a choreographer, was his background as a classical ballet dancer. It allowed him to create technically complex duets that other choreographers couldn't do at the time, so nobody had seen such performances on variety stages before.

Kalju Saarekese's big contribution to Estonian variety art included long and persistent work in different variety theatres, the establishment of a proper training system for variety artists and the training of dancers and singers. In addition to numerous variety numbers, unforgettable duets and unique variety programmes, Kalju's favourites included dancers who were trained by him and to whom he provided stage experience, and who later became recognised choreographers and directors.

The professional and long-lasting dedication of Kalju Saarekese to his work has affected the understanding of variety art as a type of art, and has changed it to become as important as any other genre.

In addition to the purpose of this paper, which pointed out Kalju Saarekese importance and contribution to Estonian variety art, is to encourage following interaction between former and current dancers of Estonian variety. The author is hoping to continue the research of the topic and help to avoid the vanishing of variety art.

KASUTATUD ALLIKAD

Allkivi, K. (2015, 23. sept). Ülle Ulla: Kalju oli lõpuni välja väga aktiivne. *Õhtuleht*. <http://www.ohtuleht.ee/695573/ulle-ulla-kalju-oli-lopuni-valja-vaga-aktiivne> [10.05.2016]

Ammas, A. (2010). *Mait Agu: AQ*. Tallinn: Fookus Meedia.

Appignanesi, L. (1984). *Cabaret: The First Hundred Years*. London: Methuen.

Eesti Kutseliste Tantsijate Loomeliit. Eesti Teatriliit. (2015, 25. sept). Kalju Saareke 15. VIII 1926 – 20. IX 2015. *Sirp*. <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/teater/kalju-saareke-15-viii-1926-20-ix-2015/> [05.04.2016]

Erilaid, T. (2002, 14. sept). Tants ja lõbu esimeses Eesti vabariigis. *Õhtuleht*. <http://www.ohtuleht.ee/128241/tants-ja-lobu-esimeses-estti-vabariigis> [09.03.2016]

Hovi, K. (2003). „Kuld Lõwi“ ja „Kultase“ ajal: Tallinna restoranikultuuri ajalugu 1918.1940. Tallinn: Varrak

Kesler, Marina. Rahvusooper Estonia. <http://www.opera.ee/estoonlane/marina-kesler/> [05.04.2016]

Kossar, K. (2014, 13.okt). Galerii: restorani Merinetsi uus šou pühendati Eesti varieteeorüfeeale. *Postimees*. <http://tallinncity.postimees.ee/2952573/galerii-restorani-merineitsi-uus-sou-puhendati-estti-varieteeorufeele> [18.05.2016]

Kulli, J. (2003, 8. veebr). Kalju Saareke: „68. aastal Prahast ma tanke ei näinud, küll aga striptiisi.“ *Õhtuleht*. <http://www.ohtuleht.ee/135334/kalju-saareke-68-aastal-prahas-ma-tanke-ei-nainud-kull-aga-striptiisi-> [05.05.2016]

Kulli, J. (2005, 26. okt). Kas Viru varietee tõuseb fooniksina tuhasta? *Õhtuleht*. <http://www.ohtuleht.ee/184172/kas-viru-varietee-touseb-fooniksina-tuhast> [05.04.2016]

Kulli, J. (2014, 17. okt). Kalju Saareke: striptiis kui selline pole mind kunagi huvitanud. Varietee tähendab huvitavat kava! *Õhtuleht*. <http://www.ohtuleht.ee/599641/kalju-saareke-striptiis-kui-selline-pole-mind-kunagi-huvitanud-varietee-tahendab-huvitavat-kava> [18.05.2016]

Kulli, J. (2015, 23. sept). Heidy Tamme: minu viimaseks mälestuseks Kalju Saarekesest jäävadki tantsusammud maestro käte vahel. *Õhtuleht*.
<http://www.oh tuleht.ee/695569/heidy-tamme-minu-viimaseks-malestuseks-kalju-saarekesest-jaavadki-tantsusammud-maestro-kate-vahel> [18.05.2016]

Kurm, K. (2015). *Starlight Cabaret: „Life is a Cabaret“*. Tallinn: JOON. [Kavaleht]

Kämbre, Andrus. Eesti Teatriliit. http://etbl.teatriliit.ee/artikkel/k%C3%A4mbre_andrus2 [16.03.2016]

Leesi, L. (1980, 20. juuni). Varietee või kabaree. Tallinna varieteedest reakülastaja pilguga. *Sirp ja Vasar*, nr 25. <http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=sirpjasasar19800620.1.13> [06.04.2016]

Leesi, L. (1982, 13. aug). Kas ikka tasub minna varieteesse? *Sirp ja Vasar*, nr. 33. <http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=sirpjasasar19820813.1.10> [25.04.2016]

Leesi, L. (1986, 27. juuni). Tallinna varieteedest – kaks aastat hiljem. *Sirp ja Vasar*, nr 26. <http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=sirpjasasar19861017.1.12> [25.04.2016]

Leesi, L. (2006, 21. jaan). Elu on kabaree. *Postimees*.
<http://www.postimees.ee/1522739/elu-on-kabaree> [13.03.2016]

Leesi, L. <Lauri.Leesi@tpl.edu.ee> (2016, 1. aprill). *Kaljus Saarekesest*. [e-kiri]. Saadetud aadressile: <liisiorg@gmail.com> (autori erakogu)

Leis, A., Ulla, Ü. (2006). *Ballett sajandivanuses „Estonias“*. Tallinn: Eesti Teatriliit.

Lindmaa, U. (2016). *Urve Lindmaa (s. Petti) elulookirjeldus*. (autori erakogu)

Palm, P., Värk, M. (1986). *Elita Erkina – lühiülevaade balletiartisti loometeest*. Tallinn: Eesti NSV Kultuuriministeerium.

Püüman, K.-A. (1984). *Eesti ballett*. Tallinn: „Eesti Raamat“.

Raja, K. (2011). *Viru Varietee „Nagu riik riigis“*. Bakalaureusetöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Raud, R. (2013). *Mis on kultuur? Sissejuhatus kultuuriteooriasse*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Röss, K. (2010). *LAINeline elu. Laine 50 – muusikute värvikad eluseigad*. Tallinn: AS Ajakirjade Kirjastus.

Saareke, K. (2005). *Elu kui kabaree*. Tallinn: Varrak.

Saareke, K. (2012). *Maailm on imeline*. Tallinn: Kentaur

Shay, A. (2011). *Tantsupoliitika: Riiklikud rahvatantsuansamblid, representatsioon ja võim*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus

Toming, Ü. (2014). *Eesti saja-aastasest varieteetantsust ja muustki*. Tallinn: Tänapäev

Ulla, Ü. (2003). *Terpsichore tiiva all*. Tallinn: „Kunst“

Vahe, U. (2015, 23. sept). Ago-Endrik Kerge: tundsin end õpetaja Kalju Saarekese tõelise pailapsena. *Õhtuleht*. <http://www.oh tuleht.ee/695572/ago-endrik-kerge-tundsin-end-opetaja-kalju-saarekese-toelise-pailapsena> [18.05.2016]

Vainokivi, M. (2015, 22. sept). Filmimees Manfred Vainokivi meenutab: Lahkus eesti varietee grand old man. *Postimees – Kultuur*. <http://kultuur.postimees.ee/3336435/lahkus-eesti-varietee-grand-old-man> [18.05.2016]

Vassiljev, V. (1986, 17. okt). Varietee – kurja juur? *Sirp ja Vasar, nr 42* <http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=sirpjavasar19861017.1.12> [6.04.2016]

Teatmeteose artiklid

Varietee. (2006). Kleis, R., Silvet, J., Vääri, E. *Võõrsõnade leksikon. Seitsmes parandatud ja täiendatud trükk*. Tallinn: kirjastus Valgus, lk 1136.

Revüü. (2006). Kleis, R., Silvet, J., Vääri, E. *Võõrsõnade leksikon. Seitsmes parandatud ja täiendatud trükk*. Tallinn: kirjastus Valgus, lk 928.

Estraad. (2006). Kleis, R., Silvet, J., Vääri, E. *Võõrsõnade leksikon. Seitsmes parandatud ja täiendatud trükk*. Tallinn: kirjastus Valgus, lk 276.

Show. (2006). Kleis, R., Silvet, J., Väari, E. *Võõrsõnade leksikon. Seitsmes parandatud ja täiendatud trükk*. Tallinn: kirjastus Valgus, lk 970.

Audio ja videomaterjal

ERR videoarhiiv. (1989, 10. veebr). „*Tulge meiega!*“ 10.veebuar
<https://arhiiv.err.ee/vaata/tulge-meiega> [10.03.2016]

ERR videoarhiiv. (2000, 30.sept). *Ob-la-di, Ob-la-da: Tantsu eri*.
<https://arhiiv.err.ee/vaata/ob-la-di-ob-la-da-tantsu-eri> [10.03.2016]

ERR audioarhiiv. (2001, 12.okt). *Mulle meeldib see muusika: Kalju Saareke*.
<https://arhiiv.err.ee/vaata/mulle-meeldib-see-muusika-mulle-meeldib-see-muusika-kalju-saareke> [18.03.2016]

ERR videoarhiiv. (2001, 18. okt). „*Ob-la-di, Ob-la-da: Varietee*.
<https://arhiiv.err.ee/vaata/ob-la-di-ob-la-da-varietee> [10.03.2016]

Illustratiivne materjal

Fotod 1-8; Fotod 13-17. Kalju Saarekese erakogu

Fotod 9-12. Viru varietee. <http://varietee.ee/view/Gallery> [15.03.2016]

Fotod 18-19. Liisi Orgi erakogu

Fotod 20-23. Starlight Cabaret. <http://starlightcabaret.ee/> [15.03.2016]

Intervjuud

Erkina, Elita. (2016, 18. aprill). Estonia teatris. [Helisalvestis] (autori erakogu)

Kesler, Marina. (2016, 4. aprill). Estonia teatris. [Helisalvestis] (autori erakogu)

Saareke, Kalju. (2013, 13. aprill). Sokos Hotel Viru restoran Merineitsis. [Videolindistus] (autori erakogu)

Kämbre, Andrus. (2016, 15. märts). Estonia teatris. [Helisalvestis] (autori erakogu)

Lindmaa, Urve. (2016, 25. aprill). U. Lindmaa kodus Pääskülas [Helisalvestis] (autori erakogu)

Vilimaa, Ülo. (2016, 18.mai). Kuku klubis. [Helisalvestis] (autori erakogu)

LISAD

Lisa 1 - Intervjuu küsitluskava

1. Kuidas jõudsite tantsu juurde?
2. Kuidas jõudsite varieteetantsu juurde?
3. Millistes varieteedes olete tantsinud?
4. Milline oli kokkupuude Kalju Saarekesega?
5. Kalju õpetaja, koreograafi ja lavastajana.
6. Kalju töömeetodid – kuidas kujunes välja talle omane unikaalne käekiri?
7. Mille poolest erines Kalju Saareke teistest sama žanri koreograafidest?
8. Milline oli Saarekese panus Eesti varieteekunsti?
9. Milline oli Saarekes mõju Eesti varieteekunsti kujunemisel?
10. Kas teda võib nimetada Eesti professionaalse varieteekunsti loojaks?

Lisa 2 – Intervjueeritute lühitutvustused

Antud lisa alapeatükkidesse on koondatud intervjueeritute lühitutvustused.

Lisa 2.1 – Erkina, Elita

Elita Erkina (sünd. 29.07.1949) on sündinud Riias ning saanud tantsuhariduse sealses koreograafiakoolis. Lavateed alustas ta hooajal 1966/67 Läti NSV RA Ooperi- ja Balletiteatris. 1967. aastal peale koreograafiakooli lõpetamist kutsuti noor andekas tantsijatar Moskvasse. Rahvusoperis Estonia alustas Elita tantsimist 1971. aastal. Ta kujunes meeldejäävamaiks lüürilis - dramaatilistes nüüdiskoreograafiaga ballettides. Elita esinemislaad oli täpne ning stiilpuhas. Elita töötas aastaid Estonias balletiartistina ning

elas rikast lavaelu. Tema partneriteks olid teiste seas ka Vjatšeslav Maimussov, Janis Garancis ning Tiit Härm. Lisaks balletiartistile oli Elita ka teatri tantsurühmale hea pedagoog-repetiitor. (Palm 1986) Varietees alustas Elita tantsimist, koos baleriinide Saima Kranigi ning Inge Arroga, enda mäletamist mööda 1972. aastal. Esialgu ei osanud ta kutse peale varieteesse tantsima minna midagi arvata. Ta oli selleks ajaks vaid ühe aasta Eestis elanud ning Kalju Saarekesest polnud tal aimugi. Hiljem muutus nende koostöö tihedaks kui Kalju Elitale ning Tiit Härmile loominguõhtu lavastas. Viimaseks jäi aastaid kestnud töö Hotell Olümpia varietees, kus igal õhtul koos Härmiga Kalju Saarekese duette esitati. (Erkina 2016)

Lisa 2.2 – Kesler, Marina

Marina Kesler (sünd. 22.07.1970) on lõpetanud Tallinna Koreograafiakooli 1988. aastal (Tiiu Randviiru klass) ja on töötanud samast aastast Rahvusooperis Estonia balletitantsija, liikumisjuhi ja koreograafina. Aastatel 1992–2010 töötas ta Tallinna Balletikoolis õpetajana. Aastast 2010 on ta Eesti Rahvusballeti repetiitor. Ta on täiendanud end 1997. aastal Venemaa Teatrikunsti Akadeemias Moskvaa (GITISes). Marina Kesler debüteeris koreograafina Helsingin tanssiopistos 2000. aastal lavastusega „Jota“ Glinka muusikale. Ta on teinud liikumisseadeid ja loonud koreograafia mitmetele Estonia ooperi- ja operetilavastusele. (Rahvusooper Estonia 2016) Varieteesse sattus Kesler aastal 1990, kui oli juba mõnda aega teatris töötanud. Kalju Saareke oli Olümpias kunstiline juht ning vajab solisti üheks sooloonumbriks. Edasi läks töö juba Astorias ning hiljem kruisilaevadel. (Kesler 2016)

Lisa 2.3 – Kämbre, Andrus

Andrus Kämbre (sünd. 24.05.1961) on lõpetanud Tallinna Koreograafiakooli 1979. aastal (Frunze Stepanjani klass) ja töötanud samast aastast alates Rahvusooperis Estonia balletitantsija ning balletitrupi juhina. Ta on täiendanud end Turu tantsuteatris 1991-1993 ning alates aastast 2009 on ta Eesti Rahvusballeti administratiivjuht. (Eesti Teatriliit 2016)

Varieteesse sattus Kambre juba viimasel balletikooli kursusel 1979. aastal koos nelja või viie teise poisiga. Pakkumine tuli Hotell Tallinn Inturistist, kus lisaks Enn Suvele lavastas ka Kalju Saareke. Kambre jäi kohe Kaljule silma ning 1980. aastal kui avati Hotell Olümpia, kutsus Kalju ta sinna solistiks. (Kambre 2016)

Lisa 2.4 – Lindmaa, Urve

Urve Lindmaa (sünd. 7.11.1948) alustas tantsuteed Tartu tervishoiutöötajate maja laste balletiringis, mille juhendajaks oli Ida Urbel. 1966. aastal kutsuti Lindmaa tööle Vanemuise balletitrupi koosseisu, kus tantsis aastani 1976. 1977 aastal kolis Urve Tallinnasse. Tal oli kogemus varietees tantsimisest olemas, kuna oli esinenud Tartus Kaunase restoranis. Algselt pidi Lindmaa liituma Viru varietee trupiga, kuid oli valitud koosseisu kõrval liiga lühike. Oma käe alla võttis ta Kalju Saareke ning kõigepealt esines ta Pirita sadamas seisval kuunaril Kihnu Jõnn. Urve tantsis duette Estonia teatri solisti Aleksander Basihhiniga. 1978. aastal jätkas ta koos Basihhiniga solistidena hotell Tallinna varietees ning 1979. aastal Eesti Riikliku Filharmoonia varietee solistina, millega käidi esinemas suurtel galakontsertidel nii Eestis kui Venemaal. Varietees tegi Urve ka repetiitoritööd gõrlide trupi ning lauljatega, andes neile ka treeninguid. 1988. aastal täitis Urve enda juubeliga koos ka 20 aastat tantsustaaži, mida tähistati Elonna Spriidi eestvedamisel loominguilise õhtuga. Urve tantsijatee jätkus veel pärast viis aastat hotell Olümpia varietees. (Lindmaa 2016)

Lisa 2.5 – Vilimaa, Ülo

Ülo Vilimaa (sünd. 13.03.1941) on lõpetanud Tallinna Koreograafiakooli 1962. aastal (Kalju Saarekese klass). 1964. aastast täiendas ta end Leningradi Koreograafiakoolis. (Vilimaa 2016) 1962. aastast oli Vilimaa Vanemuise balletisolist ning tema debüüdiks sai nimiosa „Paganinis“. Ta tantsis ka hiljem suuri rolle, kuid tema põhialaks jääb lavastamine. (Püümann 1984:11) Vilimaast sai üks Eesti balleti uuendajatest ning ta korraldas mitmeid lühiballetiõhtuid. 1974-1997 täidab Vilimaa Vanemuise peaballettmeistri tökohustusi.

Tema koreograafia võlub muusikaliste ja tantsuliste nüansside peene koosõla poolest.
(Püüman 1984:12)

Lisa 3 – Starlight Cabaret dokumentaalrevüü „Life is a Cabaret“

Antud lisa sisaldab Eesti Tantsuagentuuri revüüteatri Starlight Cabaret 2014. aastal esietendunud dokumentaalrevüüd „Life is a Cabaret“. Lavastus on loodud Kalju Saarekese elu ainetel ning koosneb 23 suurejoonelist revüünumbri kümne tantsija ja kahe laulja esituses. Kogu lavastus on inspireeritud ajastu muusikast ja esteetikast nii liikumiskeeles kui ka kostüümides. Tantsunumbrid on paljuski püütud taastada originaalilähedaselt, et anda edasi vanameistri unikaalne ja väga musikaalne käekiri.

Antud lisa olev etendus on ülesvõetud Starlight Cabaret üle-eestilise tuuri käigus mais 2016.

„Life is a Cabaret“ Eesti Tantsuagentuuri revüüteater Starlight Cabaret

Stsenarium ja lavastus: Kristjan Kurm

Kostüümid, koreograafia ja lavastus: Elo Unt

Laulusolistid: Ira Haak ja Kalle Sepp

Artistid: Liisi Org, Britt Kõrsmäe, Marit Mets, Egle-Riin Rüütel, Kätlin Hallik, Marion Saarna, Mari Simm või Olga Privis, Sergei Kuznetsov, Paul Reinolt, Robert Veskus või Kardo Kukk

AV tehniline teostus ja helirežisöör: Alo Jaanivald ja DC Audio OÜ

Valguskujundus ja tehniline teostus: Karel Kansvein ja Xell Light OÜ

Videokujundus: Taavet Jansen

Ülesvõtte on magistritöö juurde lisatud elektroonilisel andmekandjal.